

C-uppsats

10 poäng

Barnets talan

**En studie om beaktandet av barnperspektiv i den svenska
Migrationsdomstolen.**

The voice of a child

**A study regarding a child perspective in the Migration Court of
Law in Sweden**

Linda Nemes & Zandra Ahnstedt
Sociala omsorgsprogrammet
Institutionen för hälsovetenskaper

Datum för examination:

2006-08- 24

Handledare: Anna Lundberg

Examinator: Lars Harryson

ww.hkr.se

Abstract

The following essay examines the conditions of whether a child perspective is recognised in the second authority of the new Swedish asylum process, the Migration Court of Law and inquire into the viewpoint of these decision makers as to what a child perspective in this context represents.

The method used was a qualitative study that contained interviews with eight respondents, divided into four judges and four jurors. The material gained from the respondents was then analysed by using theories regarding a child perspective and theories that deal with interpretation of a text, ethics and court sociology.

A few conditions of whether a child perspective is recognised has been revealed and we also found that the child perspective in theory is a wide perspective, that includes many aspects of how a child is recognised. In practice, however, the child perspective can be divided into two separate perspectives where one of them involves an adults view of a child's perspective, and the other involves the perspective of a child, the child's own view of its existence and perceived reality.

Keywords: Child perspective, Child refugee, Asylum process, Migration Court of Law, Aliens 'act, Authority

Innehållsförteckning

Förord	5
1. Introduktion.....	6
1.1 Inledning.....	6
1.2 Problemformulering	7
1.3 Syfte och frågeställningar	8
1.4 Samarbete med projektet ”Från ord till handling”	9
1.5 Avgränsning	9
1.6 Uppsatsen koppling till ämnet socialt arbete	10
2. Metod.....	10
2.1 Urval.....	11
2.2 Testintervju.....	11
2.3 Genomförande.....	12
2.4 Etiska överväganden	14
2.5 Metod och Urvalsdiskussion.....	16
2.6 Disposition	17
3. Uppsatsen underlag.....	18
3.1 Teoretiska utgångspunkter om barnperspektiv	18
3.1.1 Barnets bästa principen.....	18
3.1.2 Vuxnas perspektiv på barn och barns perspektiv på den egna tillvaron.....	19
3.1.3 Perspektiv som väljer åt oss.....	19
3.1.4 Barnperspektiv och barns perspektiv	20
3.1.5 Synen på barn i dess kulturella betingelser.....	20
3.2 Barn och rättigheter	21
3.2.1 Barnkonventionen.....	21
3.3 Tidigare studier	22
3.4 En tillbakablick på gamla asylprocessen och Utlänningslagen	24
3.5 En omdiskuterad Utlänningslag och asylprocess.....	26
3.6 Den nya asylprocessen	29
3.7 Den nya Utlänningslagen	31
3.8 Ett samtal, en utredning, ett dokument, ett beslut.....	33
3.8.1 PTSD.....	33
3.8.2 Samtalet	34
3.8.3 Språk och tolkning	35
3.9 Ytterligare teoretiska perspektiv	36
3.9.1 Rättssociologiska teorier.....	36
3.9.2 Paul Ricoeur.....	38
3.9.3 Pliktetik.....	39
3.9.4 Resultatetik/ Konsekvensetik.....	40
3.9.5 Situationsetik	40

4. Analys och diskussion	40
4.1 Presentation av informanter	41
4.2 Vad är ett barnperspektiv och barnets bästa?.....	41
4.3 Kunskap om barnperspektiv i rätten	51
4.4 Barnperspektivets förutsättningar	53
4.5 Diskussion	55
4.6 Sammandrag.....	57
4.7 Slutord	58
Litteraturförteckning	59

Bilaga 1, Ansvarsfördelning

Bilaga 2, Informationsbrev

Bilaga 3, Medgivarblankett

Bilaga 4, Att tänka på inför intervjun

Bilaga 5, Intervjuteman

Förord

Vi vill tacka alla de som på något vis varit delaktiga i och gjort det möjligt för oss att skriva denna uppsats. I första hand vill vi rikta ett stort tack till våra informanter som tog sig tid till att dela med sig av tankar och åsikter till oss, utan er medverkan hade vår uppsats inte varit möjlig. Vi vill även tacka vår handledare, Anna Lundberg, för den kunskap och de goda råd hon delgivit oss under arbetets gång. Vi vill också tacka Utbildaren på Röda korset som informerat oss angående den nya Utlänningslagen, Informatören på Länsrätten i Malmö och Barnutredaren på Migrationsverket för informationsutbyte och hjälp med att förmedla kontakter. Samt vill vi tacka kollegor och lärare som i sammanhanget tipsat om information. Sist men inte minst, vill vi ge våra familjemedlemmar och vänner ett stort hjärta för det mentala stöd de erbjudit under processens gång.

1. Introduktion

Nedan följer en sammanfattning av de problemställningar som ligger till grund för vårt ämnesval, och som således även har lett till valda formulering av syfte och frågeställningar. Vi redogör även för projektet *Från ord till handling*, och vad detta samarbete innebär för vår uppsats. Eftersom uppsatsen till stor del utgår från rättsliga aspekter har vi i ett stycke för sig valt att klargöra vilken koppling uppsatsen har till socialt arbete (som är det ämne vi skriver inom ramen av) och hur vi anser att vetenskap om asylprocessen och barnperspektiv är relevant i vår kommande yrkesroll. En kort beskrivning av metod, och varför vi valt denna metod, redovisas innan vi återger själva genomförandet. Genomförandet innebär bland annat hur vi har gått tillväga i vår planering av uppsatsen, hur kontakten med informanterna har förmedlats, hur vi valt att genomföra analysen mm. I slutet av metodkapitlet redogörs för de etiska riktlinjer vi försökt att följa och hur vi i praktiken använt oss av dessa målsättningar

1.1 Inledning

Vi har båda kommit i kontakt med barn och ungdomar teoretiskt i vår utbildning och praktiskt på våra praktikplatser och de flesta utav barnen och ungdomarna har befunnit sig i utsatta situationer. Att inneha ett barnperspektiv har för oss varit en viktig del i tänkandet vid bemötandet av dessa grupper och ett begrepp som varit mycket omtalat och diskuterat. Vi kom även i kontakt med barn, ungdomar och föräldrar av utländsk bakgrund som antingen hade invandrat eller flytt hit till Sverige och upplevde att dessa befann sig i en ytterligare utsatt situation på grund av bland annat språk, kommunikationssvårigheter med t.ex. samhällsinstitutioner och att en del av dem innan ankomsten till Sverige upplevt svåra traumatiska händelser. När det då var dags att besluta om val av ämne till vår uppsats kom vi att diskutera barn och ungdomar i samband med den nya asylprocessen.

Vårt intresse för barnen i asylärenden utifrån ett barnperspektiv väcktes dels av ett nystartat projekt i regi av BRIS Region Syd kallat "Från ord till handling" och dels genom att vi tog del av Rädda barnens kartläggning *Barns egna asylskäl* (2005). Där kritiserar Migrationsverket och Utlänningsnämnden för att inte ha beaktat barnets bästa i handläggningen av familjer med barn eller med handläggningen av ensamkommande barn som sökt asyl i Sverige.

Vår förförståelse av asylsökande¹ och asylprocessen² har i mångt och mycket innefattat dels Rädda barnens kartläggning, men även det media har förmedlat till oss och som i stort handlat om kritik av den gamla asylprocessen, inte minst vad gäller beaktandet av ett barnperspektiv.

Eftersom vårt uppsatsarbete påbörjades i samband med inrättandet av den nya asylordningen³ ansåg vi att det skulle vara intressant att undersöka förutsättningarna för huruvida ett barnperspektiv kan komma att beaktas i den nya asylprocessen. Den nya processen befinner sig i ett så pass nytt skede att vi menar att man genom att undersöka förutsättningar kan erbjuda en annorlunda infallsvinkel än om vi hade studerat enbart lagstiftningen kring barnets bästa i den nya Utlänningslagen. Detta genom att blicka bakåt på barnperspektivet i det sammanhang som den tidigare processen ingick i, samt genom att undersöka de nya förändringar som har påbörjats och intervjua domare och nämndemän om tankar och åsikter kring att uppmärksamma barnperspektivet i samband med beslut i Migrationsdomstolen innan processen blivit ordentligt etablerad.

1.2 Problemformulering

Enligt FN: s barnkonvention, artikel 3 (www.fn.se), ska barnets bästa genomsyra all verksamhet som rör barn. Även i ett asylärende ska således ett barnperspektiv beaktas vid handläggning och beslutsfattande. Vad ett barnperspektiv betyder substantiellt i dessa sammanhang är inte definierat, snarare är det fråga om ett generellt perspektiv som anses viktigt och som ska implementeras i beslutsunderlag och beslutsfattande.

Sverige har fått kritik från FN: s barnrättskommitté⁴ vid flera tillfällen gällande att flyktingbarn inte har fått den handläggning de är berättigade till, bland annat att barnet inte fått komma till tals och att kunskapen om samtal med barn är bristfällig eller obefintlig. Kritiken från FN har lett till debatt, lagändringar och vägledande beslut. Den 31 Mars 2006 trädde en ny asylprocess i kraft i Sverige och ändringar gjordes i Utlänningslagen (www.regeringen.se).

¹ Med asylsökande avses utländsk medborgare som sökt skydd (asyl) men som ännu inte fått sin ansökan avgjord,

² asylprocess innebär från ansökan om asyl till slutligt avgörande.

³ den ordningsföljd som Migrationsinstanserna är uppdelade i

⁴ vars uppgift är att granska om alla de länder som skrivit under konventionen också följer den

Ett av syftena med denna nya processordning i Utlänningsärenden är bland annat en bättre rättssäkerhet för flyktingar då de får sin sak prövad i domstol, får tillfälle att i förhandlingar tala för sin sak och handlingarna blir också, i den mån sekretessen tillåter, öppna för allmänheten att kritisk granska. Barnperspektivet har även i viss mån blivit förtydligat.

Under uppsatsarbetets början ville vi ta reda på vad barnets bästa och vad ett barnperspektiv innebar. Vi fann teorier om tolkningen av ett barnperspektiv men dock ingen förklaring i lagtext eller dylikt på hur detta skulle tolkas. Detta har då blivit en alltmer central fråga då en förutsättning för att kunna beakta ett barnperspektiv sannolikt skulle vara att ha kunskap i vad ett barnperspektiv innebär i dessa sammanhang.

Då Utlänningslagen inte innehåller en begreppsförklaring av ett barnperspektiv eller vad barnets bästa innebär, kom vi under processens gång in på teorier vad gäller tolkning av text men också rättssociologiska och etiska handlingsteorier då dessa menar att det finns olika sätt att tolka en text och olika tillvägagångssätt att sedan tillämpa texten utifrån etiska handlingsteorier samt utifrån rättens olika riktningar och funktion.

Asylprocessen har nu en ny ordning och Migrationsdomstolen ska hantera överklaganden från Migrationsverket. Domares och nämndemäns beslut kommer att fungera som bedömningsgrund i Migrationsverkets utredningsärenden. Beslut kommer att grunda sig på Migrationsverkets utredningar och muntliga förhandlingar i domstol kommer endast att ske om det finns behov av kompletteringar.

Vi är intresserade av hur tolkningen av ett barnperspektiv i Migrationsdomstolen kan komma att se ut i praktiken. Hur mycket kan man tolka av en lagtext eller i en utredning? Vad kan påverka det som Migrationsverkets utredningar bygger på, nämligen det eventuella samtalet med det asylsökande barnet eller dess förälder/föräldrar. Är det möjligt att utifrån en text utläsa vad ett barnperspektiv innebär? Krävs det kunskap om vad ett barnperspektiv innebär för att kunna beakta ett barnperspektiv?

1.3 Syfte och frågeställningar

Vårt syfte med detta arbete är att undersöka förutsättningarna för att ett barnperspektiv kan beaktas i den nya asylprocessens andra instans, Migrationsdomstolen, samt att undersöka dess beslutsfattares synsätt på vad ett barnperspektiv i dessa sammanhang representerar.

Vad innebär ett barnperspektiv och vad är barnets bästa?

Hur tar sig ett barnperspektiv i uttryck i det konkreta beslutsfattandet i asylprocessens andra instans?

Vilka förutsättningar kan påverka ett beaktande av barnperspektivet i den nya asylprocessen?

1.4 Samarbete med projektet ”Från ord till handling”

Projektet *Från ord till handling – barnets bästa i den svenska asylprocessen* som bedrivs i regi av BRIS region Syd har som syfte att bidra till att skapa en asylprocess där barnets bästa-principen tillgodoses i högre grad. Den geografiska avgränsningen för projektet är Malmö med omnejd och målgruppen för projektet är de olika yrkeskategorier som möter barn i asylprocessen. Dessa personer har varierande uppgifter och funktioner, men alla har gemensamt att de ska arbeta utifrån barnets bästa-principen. En förutsättning för att respekten för barnets bästa främjas, är såväl kompetensutveckling som samverkan mellan olika aktörer samt ett processinriktat arbete som fokuserar på att implementera ett barnperspektiv i befintliga överenskommelser och verksamheter. Det första av projektets tre huvudmål är att personer som möter barn i asylprocessen ska ha djupare kunskap om hur barnets bästa kan komma till uttryck i mötet med barnet. Ett andra huvudmål är att personer som möter dessa barn samverkar med varandra i högre utsträckning och som tredje mål ska en erfarenhetsbok publiceras och spridas till olika aktörer. Denna publikation är tänkt att innehålla goda exempel på hur barnets bästa kan komma till uttryck i möten med barn. Kontakten med BRIS-projektet formades då en av oss praktiserade på organisationen där detta projekt blev diskuterat och vårt samarbete med detta projekt innebär dels att vi som studenter får ett utbyte av information, material och handledning och att sedan projektet efter det att uppsatsen är betygsatt kan ta del av det resultat som framkommit.

1.5 Avgränsning

I bakgrunden till vårt arbete har vi valt att inte ta med något av det som generellt ansetts fungerat tillfredsställande i den gamla asylprocessen utan vi har lagt fokus på den kritik som riktats mot den tidigare ordningen. För att uppnå vårt syfte med uppsatsen menar vi att det är av intresse att erhålla kunskap i vad som tidigare inte ansetts fungera i den tidigare processen. Vi har valt att enbart koncentrera oss på asylprocessens andra instans⁵ då det är där överklaganden av Migrationsverkets beslut numera behandlas och dessa beslut ska sedan vara

⁵ med instans menas en beslutsnivå inom rättsskipning

vägledande för hur Migrationsverket gör sina bedömningar. Migrationsdomstolen är också en av de två instanser som är en del av förändringen i den nya processordningen och därav av intresse för vår problemformulering och uppsats. Vi har även avgränsat oss till att intervjua domare och nämndemän som tjänstgör i Malmös Migrationsdomstol då det geografiskt sett har underlättat vårt arbete.

När vi befann oss i planeringsstadiet av vårt arbete hade vi avsikten att även studera enskilda asylärenden, men då asylordningen är i ett så pass tidigt skede och det inte ännu finns så många asylärenden att studera fick vi begränsa oss till intervjuer med berörda beslutsfattare på Migrationsdomstolen och på så vis undersöka vilka förutsättningar det finns för att ett barnperspektiv beaktas. Vi har inte berört de asylsökande familjerna eller de enskilda vuxna asylsökande annat än när det enligt oss varit relevant för vår uppsats.

1.6 Uppsatsen koppling till ämnet socialt arbete

Socialt arbete är ett begrepp som innefattar många olika områden och arbetssätt men med gemensamt att det inkluderar möten med utsatta människor. Dessa människor kan vara från olika delar av världen och det är inte direkt ovanligt att det är vuxna och/eller barn som flytt från sitt hemland av varierande orsaker. Ett barnperspektiv är viktigt att ha med sig oavsett på vilket sätt det sociala arbetet utförs men kanske speciellt vid eventuella möten med flyktingbarn och deras särskilt utsatta position. Vår kommande yrkesroll kan innebära arbete på Migrationsverket men yrkesrelaterad kontakt med asylsökande barn kan även ske på andra områden såsom inom skolan, frivilliga organisationer, som kuratorer m.m. Även om kontakten inte sker medan barnet fortfarande är asylsökande utan först efteråt när ett beslut har fattats, är det ändå relevant att inneha kunskap om vad barnet kan tänkas bära med sig för erfarenheter och tankar om det han/hon har gått igenom under processens gång.

2. Metod

Vi har i vårt arbete använt oss av en kvalitativ ansats vilket gett oss möjlighet att med hjälp av intervjuer besvara våra frågor samt för att uppfylla syftet med studien. Vi har intervjuat fyra domare och fyra nämndemän med olika grad av erfarenhet och kunskap om barn i asylärenden för att få deras olika synsätt och uppfattningar kring vad ett barnperspektiv innebär, och vilka förutsättningar det kan finnas att beakta barnperspektiv i asylärenden. En annan anledning till uppsatsens kvalitativa ansats är att vi ville ha en öppenhet i resultatet och inte pröva klara hypoteser. En kvantitativ metod innebär enligt Hartman (2004)

undersökningar som söker svar på hur ”hur mycket” och ”hur många” och delar dessutom in världen i olika klasser. En kvalitativ undersökning däremot anser han har hermeneutiken som grund och kännetecknas av försök till att ta del av och sätta sig in i människors upplevelser och tankar om sig själva eller av sin omgivning. Genom att lyssna och ställa frågor kan man på så vis få förståelse för andra individers livsvärld (ibid.). Genom att ta del av upplevelser och tankar hos de rättsanvändare som tänks ha ett barnperspektiv, får vi möjlighet att på ett djupare plan diskutera barnets bästa i asylprocessen.

2.1 Urval

Innan vi beslutade att låta vårt urval bestå av domare och nämndemän diskuterade vi mycket kring vilka yrkeskategorier som kommer i kontakt med asylsökande barn och vilka som således var mest relevanta för oss i vår undersökning. Att den nya asylordningen numera inkluderar domstolsförhandlingar är nytt i förhållande till det gamla systemet och därför är det förutsättningar för ett barnperspektiv i den nya asylordningen vi valt att inrikta oss på. I Migrationsdomstolen finns emellertid många olika aktörer och anledningen till att vi valde att intervjua just domare och nämndemän, och inte exempelvis föredragande jurister, är att det är de beslutsfattande domarna och nämndemännen som fattar beslutet om en asylsökandes överklagan ska bifallas eller avslås. Hur dessa beslutsfattare ser på ett barnperspektiv och vad barnets bästa-principen innebär för dem, är därför av extra vikt då det är de som ska avgöra om ett barn har tillräckligt starka skäl för att stanna i Sverige.

2.2 Testintervju

Enligt Kvale (1997) kan det innan själva huvudintervjuerna i en undersökning görs vara till nytta att ha gjort pilotintervjuer för att få erfarenhet och trygghet i intervjusituationen. Vi valde därför att genomföra en testintervju med en barnutredare på Migrationsverket. Vi ville även på detta sätt ta reda på om våra tänkta intervjuteman var tydliga och öppna för reflektion för att på så vis ha möjlighet att kunna få in eventuella nya aspekter. Under intervjun väcktes många nya tankar och vi fick ett bredare underlag för fortsatt diskussion som förde oss framåt i processen. Det gjordes även efter detta några mindre ändringar i intervjumanualen för att öka klarheten i frågeställningarna och för att få en mer distinkt ordningsföljd.

2.3 Genomförande

Vi har valt att använda oss av sju metodstadier från idé till slutrapport (Kvale, 1997) som grund i vårt upplägg. Dessa sju stadier är tematisering, planering, intervju, utskrift, analys, verifiering och rapportering.

Tematisering. Vad, varför och hur med undersökningen var våra tre nyckelfrågor i det första stadiet. Eftersom vi skriver som en del av ett projekt så var den naturligaste början för att besvara frågan om vad vårt valda ämne innebar att ta del av projektets mål, syfte och bakgrund samt att läsa relevant litteratur för att bilda oss en uppfattning om hur den gamla asylprocessen sett ut och hur den nya är tänkt att fungera. På samma stadium togs kontakten med vår handledare som också är projektansvarig för projektet *Från ord till handling*. Vårt antagande är att barnperspektivet inte har genomsyrat den gamla asylprocessen i tillräckligt hög grad och vårt syfte med det som utgångspunkt blev att undersöka vilka förutsättningar det kan komma att finnas för ett beaktande av barnperspektivet i den nya asylprocessen.

Planering. I detta stadium planerade vi upplägget av undersökningen mer detaljerat och diskuterade oss fram till vad vi ansåg vara en rimlig tidsplan. Även en projektplan och en etikansökan till Etiska rådet,⁶ gjordes i samband med detta. Vi letade också mer relevant litteratur för att besvara en del av våra frågor och deltog på en utbildning anordnad av Röda korset om nya asylordningen och Utlänningslagen. Litteratur och källor söktes dels genom olika sökmotorer på Internet, dels via bibliotek och genom annan litteraturs referenser. Artiklar söktes genom databaser på högskolans bibliotek (www.hkr.se).

I detta skede formulerades dessutom ett informationsbrev och en medgivandeblankett (se bilaga 2 och 3) till våra tänkta informanter, även vår intervjuguide utvecklades i detta stadium.

Intervju. Vårt urval har varit ändamålsenligt på så vis att våra informanter är valda medvetet utifrån deras position. För att komma i kontakt med dessa informanter har vi dock delvis fått använda oss av ett så kallat snöbollsurval, det vill säga att vi via en informatör kommit i kontakt med en ny informant. Det har därför emellanåt varit en utdragen process men då detta inneburit att vi successivt genomfört våra intervjuer har det också gett oss tid för reflektion och diskussion mellan intervjutillfällena.

⁶ Institutionen för Hälsovetenskaper, Högskolan Kristianstad, Etiska rådet har till uppgift att granska och hantera etikfrågor kring studentarbeten

Vi började med att kontakta Migrationsdomstolen i Malmö och blev via en informatör där förmedlade till två domare som kunde tänka sig att medverka i undersökningen. Efter att dessa två intervjuer genomförts fick vi genom dessa två domare kontakt med ytterligare två domare som båda var intresserade av att delta. Migrationsdomstolen kunde däremot inte förmedla nämndemannakontakter då sekretess råder kring att lämna ut mer än namn och partitillhörighet. Vi hade då som alternativ att kontakta varje parti för sig för att på så vis eventuellt komma i kontakt med någon som kunde tänka sig att medverka. Detta visades dock inte vara nödvändigt eftersom den person som höll i utbildningen från Röda korset som vi deltog i, (som föreläste om nya Utlänningslagen och asylprocessen) kände till en nämndeman som skulle medverka i Migrationsdomstolen. Denna nämndeman blev tillfrågad och kontaktade sedan oss via e-post om att han/hon var intresserad av att delta, samma nämndeman vidarebefordrade sedan vår förfrågan till de andra tillsatta nämndemännen för Malmö Migrationsdomstol. I förfrågan stod våra e-postadresser med så de nämndemän som svarade gjorde det direkt till oss så att vi på detta sätt kunde upprätthålla konfidentialiteten nämndemännen emellan.

När vi kom i kontakt med de informanter som var intresserade av att delta i undersökningen lät vi dem besluta var intervjuerna skulle äga rum samt att i den mån det var möjligt även bestämma tidpunkt. Alla informanter fick innan själva intervjun ta del av vårt informationsblad, antingen direkt på plats men oftast i förväg utskickat via e-post. Vid varje intervjutillfälle berättade vi mer om vårt syfte med uppsatsen och även att vi skriver som en del av ett projekt. Alla åtta informanter skrev under medgivandeblanketten till att delta i intervjun, i samband med detta poängterades också för de berörda att de är konfidentiella i uppsatsen men då urvalet delvis skett via snöbollseffekten kan vi inte garantera dem full konfidentialitet gentemot varandra. Detta var de medvetna om och hade inga invändningar emot. Vi gav dem även möjlighet att ställa frågor om det fanns några eventuella oklarheter och de blev efter intervjun tillfrågade om de ville läsa igenom den färdiga intervjutranskriberingen. Alla informanter utom en avböjde. Intervjuerna genomfördes med hjälp av intervjuteman där vi utifrån informanternas reflektioner och åsikter förde samtalet vidare med hjälp av följdfrågor som uppkom under intervjun. Samtalstiden i de olika intervjuerna har varierat beroende på dels våra följdfrågor, dels i vilken utsträckning informanterna själva har fört fram sina tankar om barnperspektivet i den nya asylprocessen.

Utskrift. Alla intervjuer spelades in på band med hjälp av diktafon vilket innebar att nästa steg blev transkribering av de genomförda intervjuerna. Vi skrev ut alla intervjuer ordagrant men med undantag av upprepade ”hm” och liknande meningsfyllnader. Särskilda betoningar i tonfallet eller emotionella uttryck markerades inte i utskrifterna då vi anser att talspråket är så pass individuellt att det lätt kan missuppfattas eller övertolkas.

Analys. I detta stadium kategoriserade vi, fann likheter och skillnader, reflekterade och sökte förståelse över det material vi inhämtat. De färdiga intervjuutskrifterna gick vi upprepade gånger igenom och diskuterade oss fram till vad som varit mer eller mindre relevant, särskilda stycken eller meningar i transkriberingarna ströks sedan under, numrerades och kategoriserades under olika rubriker. Efter detta genomfördes själva analysen som vi valde att redogöra för genom en reflexiv väv, dvs. där vi väver in analysresultat, bakgrundsmaterial, teorier varvat med egna tankar. Vi sammanfattade vissa delar av intervjuerna och använde oss av citat från det informanterna sagt och försökte på detta vis upptäcka om det existerade några likheter och/eller skillnader i domarnas synsätt i förhållande till nämndemännens men också se sammanhang och koppla empirin med bakgrundsmaterial och teorier.

Verifiering. Verifieringen var bland det sista vi gjorde där vi utvärderade om det fanns en reliabilitet i materialet och om vi verkligen undersökt det som var tänkt att undersökas

Rapportering. I detta stadium färdigställdes resultatet och vi diskuterade vårt val av metod och urval, även huruvida vårt tillvägagångssätt hade kunnats göra annorlunda. Vi gick också igenom de etiska riktlinjerna, hur vi har förhållit oss till dem och på vilket sätt vi har hanterat andra moraliska aspekter under arbetets gång.

2.4 Etiska överväganden

Vi har haft som ledstjärna att följa vetenskapsrådets etiska principer (www.codex.vr.se):

- Informationskravet: *Forskaren skall informera de av forskningen berörda om den aktuella forskningsuppdragets syfte.*
- Samtyckeskravet: *Deltagare i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan.*

- *Konfidentialitetskravet: Uppgifter om alla i en undersökning ingående personer skall ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifter skall förvars på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem.*
- *Nyttjandekravet: Uppgifter insamlade om enskilda personer får endast användas för forskningsändamål.*

Dessa principer innebär att alla parter blivit informerade om vårt syfte med undersökningen, de berörda har också blivit informerade om att medverkan är frivillig och att de när som helst kunnat avbryta sitt deltagande i undersökningen, även i efterhand. Alla personuppgifter har behandlats konfidentiellt för utomstående och även för informanterna sinsemellan i den mån det varit möjligt. Konfidentialiteten kunde dock inte upprätthållas fullt ut mellan vissa respondenter, detta har blivit informerat och godkänts av de berörda. Konfidentialiteten bröts emellertid inte av oss utan av informanterna själva. Inspelat material har bevarats så att endast behöriga, det vill säga vi själva har haft tillgång till detta. Insamlat material kommer endast att användas i studiens syfte och det inspelade materialet ska förstöras när arbetet är helt avslutat. Även om vi skriver som en del i ett projekt kommer detta inte att påverka resultatet och rapporteringen av vår undersökning då denna genomförs självständigt. Projektet ansvarar inte heller inför en etisk kommitté som kan innebära en intressekonflikt med beviljandet av vår etikansökan.

Vi har varit medvetna om att det tidiga skedet av processordningen kräver viss planering och förberedelse innan dess tänkta funktion sätts i bruk. Vår undersökning kan därav ha skaffat sig kunskaper i en eventuellt ännu oprövad processordning. Vi har således tagit hänsyn till informanternas eventuella känsliga situation, det vill säga vi har varit medvetna om att på grund av att det är en ny processordning kan dessa informanter känna en viss osäkerhet kring sin yrkesroll och huruvida barnperspektivet kan komma att beaktas. Dock kan nyttan med detta bibringa tankar och reflektion åt den innefattade yrkeskategorin och vår förhoppning är att denna undersökning ger kunskap i den nya processordningen utifrån ett barnperspektiv, samt hur barnperspektivet kan komma att beaktas i det konkreta beslutsfattandet och vad som egentligen betecknar ett barnperspektiv i detta sammanhang. Alla yrkeskategorier som innefattas av den nya asylprocessen kan med fördel dra nytta av denna undersökning. Även andra som på olika vis kommer i kontakt med eller berörs av den nya processordningen kan studien likväl ha betydelse för, och förhoppningsvis kan undersökningen i slutändan även bidra till en gynnsam utveckling för barnen i asylprocessen.

2.5 Metod och Urvalsdiskussion

När vi gjorde vårt urval beaktade vi inte politisk tillhörighet hos nämndemännen, ej heller andra faktorer såsom genus och ålder hos våra informanter, aspekter som kan ha påverkat vilka som valt att medverka. Vi är dock medvetna om att detta är faktorer som kan inverka på en människas uppfattning och synsätt på sin och andras livsvärld men eftersom vi valt att göra en kvalitativ studie (istället för kvantitativ) så är det barnperspektivet som står i fokus och då inte i förhållande till etnisk tillhörighet, genus, politisk ideologi eller andra gruppindelningar. Dessutom ska rätten vara ett fristående organ så trots att nämndemän är politiskt tillsatta kan partitillhörighet förväntas vara av mindre betydelse i dessa sammanhang.

Även om vi inte medvetet valt informanter utifrån ovanstående aspekter anser vi ändå att vi har fått en spridning gällande ideologisk vänster/högervridning då ingen av de medverkande nämndemännen haft samma partitillhörighet. I förhållande till genus har det slumpat sig att hälften av informanterna är män och andra hälften kvinnor och vi har även fått en relativt stor åldersspridning trots att detta inte heller medvetet eftersträvats.

Att vi valt att enbart fokusera på Malmö Migrationsdomstol kan ha inverkat på resultat, det är möjligt att vi hade fått andra perspektiv och synsätt på barnperspektivet i rättssammanhang om vi valt att även inkludera informanter från de två andra Migrationsdomstolarna.

Innan själva intervjuerna hade vi vissa betänkligheter angående om de som valde att delta i undersökningen också skulle vara de som var mest intresserade och insatta i ämnet, detta är dock inget som vi har märkt av utan i det insamlade materialet är det stor variation i dessa avseenden.

För att få en mer öppen dialog under intervjuerna och inte bli så låsta vid specifika frågeställningar, valde vi att använda oss av intervjuteman och istället följa upp det som sades med hjälp av följdfrågor. Dock kan detta ha bidragit till att en del av de följdfrågor som vi fått ut intressanta svar från, endast har blivit ställda till några av informanterna och då i olikartade formuleringar. Vid några tillfällen märkte vi också att det fanns vissa svårigheter att föra intervjuerna framåt vid de stunder då informanten inte hade så mycket att säga angående en viss ställd fråga. I dessa avseenden hade det varit bra med mer strukturerade frågor, men samtidigt så kunde det också ha inneburit att vi inte hade fått de utförliga svar som vi ändå anser att vi har erhållit. Intervjuernas olika längd är också något som kan ha påverkat resultat men då vi undersöker tankar kring ett barnperspektiv blir också varje intervju till viss grad

personlig vilket innebär att intervjusituationerna varierar.

Gällande reliabilitet (pålitligheten) i uppsatsen så har den tekniska utrustningen såsom band, bandspelare och pedalmaskin (som använts till transkriberingarna) fungerat utan svårigheter och det har inte heller varit några problem att i efterhand uppfatta det som sägs på det inspelade materialet.

För att få en hög validitet (trovärdighet) i uppsatsen har vi så tydligt som möjligt försökt beskriva genomförandet, alltså hur vi samlat in data, hur urvalet gjorts, analysförfarandet mm.

2.6 Disposition

Vi har valt att härnäst dela in vår uppsats i kapitel där vi redogör för vårt bakgrundsmaterial och i ett kapitel där vi presenterar vår empiri och diskussion.

Bakgrundmaterialet innehåller bl.a. våra teoretiska utgångspunkter där vi redogör för teorier av barnperspektiv, barns perspektiv och tolkning av barnets bästa. Dessa har vi sedan använt för att få en förståelse av respondenternas tankar kring deras syn på innebörden av ett barnperspektiv. Därefter följer en redogörelse av barn och deras rättigheter där en beskrivning av Barnkonventionen framförs.

Vårt val av tidigare studier som därefter följer valde vi av den anledningen att artikeln *Protecting Children? The European Convention on Human Rights and Child Asylum Seekers* bl.a. undersöker skyddet av flyktingbarnen i FN:s förklaring av de mänskliga rättigheterna utifrån ett barnperspektiv och diskuterar barn i rättssammanhang. Detta ansåg vi vara intressant till vårt syfte med studien.

Den historiska bakgrund och den kritik som redogörs för anser vi vara intressant till vårt syfte eftersom den belyser vad som kan ha föranlett denna nya processordning. En presentation av den nya processen och dess ändringar beskrivs dessutom.

Vi har valt att i uppsatsen även inkludera några faktorer som kan påverka ett utredningssamtal samt har inverkan på det beslut som fattas i ett eventuellt senare skede av asylprocessen. Detta på grund av att de beslut i ett asylärende, även de beslut som tas i domstol, i hög grad bygger på de uppgifter i de samtal som den asylsökanden lämnar som underlag i utredningen, därför ansåg vi att detta kan vara av intresse i uppsatsen.

Slutligen redogör vi för ytterligare några teoretiska perspektiv. Dessa teorier kom att bli intressanta under uppsatsen gång då vårt empirimaterial började ta form, därav har vi valt att i ordningen av uppsatsen placera dem längre fram. Sist i uppsatsen presenteras vårt

empirimaterial i form av en reflexiv väv där empiri, bakgrundmaterial, teorier och våra egna tankar vävs samman följt av en slutdiskussion, sammandrag och slutord.

3. Uppsatsens underlag

Nedan presenteras våra teoretiska utgångspunkter samt vårt bakgrundsmaterial följt av ytterligare teoretiska perspektiv.

3.1 Teoretiska utgångspunkter om barnperspektiv

Dessa teorier berör barnperspektivet utifrån olika infallsvinklar. De är valda med hänsyn till vårt ämnes område.

3.1.1 Barnets bästa - principen

Vad det innebär att beakta ett barnperspektiv kan skilja sig åt då begreppet barnperspektiv består av flera olika aspekter. Enligt Barnombudsmannen (2001)⁷ kan det innefatta varje vuxens syn på barn, samhällets allmänna syn på barn och barnpolitik, men även barnets egen syn på tillvaron. I myndigheters konkreta beslutsfattande innebär ett barnperspektiv att man försöker sätta barnet i fokus. Detta genom att ta reda på hur barnet uppfattar sin situation och att man försöker se olika beslutsalternativ utifrån denna synvinkel och även analysera vilka eventuella följder beslutet kan få för barnet.

Barnets bästa-principen som både går att finna i Barnkonventionen och i Utlänningslagen är flertydigt och kan således tolkas utifrån egna normer och värderingar. Att inte barnets bästa är mer definierat innebär att man ska utgå från det enskilda barnets behov och förutsättningar och att tolkningsmöjligheterna således blir flexiblare. Risken med detta kan dock vara att barnets likhet inför lagen äventyras då beslutsfattarna kan ha olika synsätt på vad barnets bästa innebär. Detta kräver då också att beslutsfattarna har tillräckligt stor kunskap i barns behov och hur man kommunicerar och tolkar det barn har att säga (Barnombudsmannen, 2001).

⁷ vars huvuduppgift är att företräda barns och ungas rättigheter och intressen med utgångspunkt i FN:s barnkonvention,

3.1.2 Vuxnas perspektiv på barn och barns perspektiv på den egna tillvaron

Bodil Rasmussen (1994) tar upp två olika synsätt, vuxnas perspektiv på barn och barns perspektiv på den egna tillvaron. För att som vuxen människa kunna förstå barn krävs förmågan att kunna sätta sig in i och försöka se världen med barnens ögon. Barn förmedlar sina tankar, känslor och behov, och i möten mellan barn och vuxna fungerar de vuxna som tolkare av de signaler barn sänder ut. Dessa perspektiv tar sig dock olika uttryck hos olika individer beroende på vilka förutsättningar som finns.

3.1.3 Perspektiv som väljer åt oss

Sven Hessle (2004) beskriver olika sorters perspektiv på hur verkligheten kan tolkas och ett exempel som tas upp är ”perspektiv som väljer åt oss”. Med detta menar han perspektiv som ligger djupt rotade i vår personlighet och som endast kan medvetengöras men knappast väljas. Som exempel tar han upp barn-respektive vuxenperspektiv på så sätt att barn och vuxna tolkar verkligheten genom väldigt skilda perspektiv. Hessle anser att det i åtminstone fyra olika synvinklar är möjligt att identifiera rammar som barn använder sig av för att ge verkligheten innebörd i förhållande till vuxna:

1. Barn lever i en tidsaspekt som innebär ett ”här och nu” och kan således inte avgöra vad som är lång eller kort tid. De kan inte heller förutse eller ha ett historiskt perspektiv.
2. Barn har en begränsad överblick av verkligheten. Verkligheten är det barnet kan uppfatta med sina sinnen och det som han/hon inte uppfattar existerar således heller inte.
3. Barn tar hjälp av sin fantasi för att skapa samband och meningsfullhet.
4. Barn är beroende av vuxna för sin överlevnad och i förhållande till vuxna är de även egoistiska då de skapar sin verklighet via andra utan att ge tillbaka på samma villkor.

Hänsyn till barns ålder, mognad eller erfarenhet har dock inte tagits med och de olika aspekterna är även till viss del förenklade och överdrivna. Men då barn och vuxna ger verkligheten så olika innebörd är det alltså enligt Hessle inte säkert att de åtgärder som vuxna vidtar för barnets bästa alltid uppfattas på samma sätt för barnet. Ett händelseförlopp kan innebära flera personligt sanna innebörder av det som upplevs som verkligheten, därför kan det till och med vara skadligt och förolämpande mot ett barn att kalla barnets version för sann och den vuxnas för falsk. På liknande sätt kan det vara till skada att förneka ett barns perspektiv i en verklighet som bestäms av vuxnas innebördsfält.

Haldor Øvreeide (2001) anser att hur barnet ser på sin egen tillvaro kan skilja sig markant mot hur vuxenvärlden betraktar barnets livsvärld. Det som vuxna kanske uppfattar som positivt för barnet kan av barnet uppfattas som tvärtom, men å andra sidan kan händelser som vuxna betraktar som allvarsamma vara självklara inslag i det vardagliga livet för barnet.

3.1.4 Barnperspektiv och barns perspektiv

Gunilla Halldén tar i artikeln ”Barnperspektiv som ideologiskt eller metodologiskt begrepp” (Pedagogisk forskning i Sverige, 2003) upp mångtydigheten kring begreppet barnperspektiv och dess olika innebörder utifrån vilket sammanhang det används i, men även vilken plats barn ges i vårt samhälle. Halldén betonar här en skillnad mellan barnperspektiv och barns perspektiv. Hur dessa båda kommer till uttryck kan bero på vart man lägger fokus, om det viktigaste är varifrån uppgifter levereras eller om det är utifrån vilket perspektiv tolkning av inhämtad information sker. Barnperspektiv fokuserar på ett perspektiv som syftar till att tillvarata barns villkor och verka för barnets bästa, men även för att studera en kultur skapad för barn. Detta innebär också att uppmärksamma vilka konsekvenser tagna beslut har inneburit för barn, vilket dock inte behöver grunda sig i information från barnen själva. Barns perspektiv däremot innebär snarare ett försök att tillämpa ett perspektiv eller erhålla kunskap i en kultur som är barnens, och då även att barnen själva har lämnat information och haft möjlighet att komma till tals.

3.1.5 Synen på barn i dess kulturella betingelser

Birgitta Angel är psykolog och har arbetat med flyktingbarn sedan i slutet av 1970 – talet och Anders Hjern är läkare och har arbetat med barnhälsovård i en invandratät förort till Stockholm sedan i slutet av 1980 – talet. I deras bok *Att möta flyktingar* (2004) menar de att det finns olika sätt att se på barn som blir tämligen utmärkande i samband med mötet med flyktingar. I västvärlden betraktas barn som annorlunda än vuxna både vad gäller psykologiska och biologiska karaktäristiska egenskaper. Barn anses sårbara och pekar på begränsningar och svårigheter som gör att de blir beroende av vuxna och i behov av deras speciella stöd. I andra länder betraktas barn inte sällan som starkare individer, t.ex. anses de tåligare än vuxna och att de glömmer fortare. Detta kan i vissa fall orsaka kulturrelaterade problem och är en viktig aspekt att beakta i kontakten med flyktingar enligt Angel & Hjern (2004).

3.2. Barn och rättigheter

Historiskt sett så har det funnits delade åsikter kring rättigheter för barn, men även lämpligheten i att barn överhuvudtaget kan ha rättigheter. Det har ansetts att barns rättigheter ofta tenderar att motsäga varandra men även bidrar till konflikter mellan barn och föräldrar. Ett annat argument mot detta har också varit att barns bristande autonomi och beroendeställning till de vuxna gör att de inte kan vara rättsinnehavare. Rättsutveckling har emellertid gått åt det håll att det faktum att barn har rättigheter anses positivt delvis just för att det utjämnar skillnaderna mellan vuxna och barn. Vad som menas med begreppet ”rättighet” är dock inte alltid helt entydigt utan kan uttryckas som både legala och moraliska rättigheter. Rättstatens önskan är givetvis att de legala rättigheterna har stöd i moraliska värderingar, men dessa båda är nödvändigtvis inte i förbindelse med varandra. Legala rättigheter är inte alltid moraliska och moraliska rättigheter har inte alltid legalt stöd. En konkret skillnad är dock att endast de legala rättigheterna kan verkställas och genomdrivas med rättsenligt tvång, detta har varit en anledning till att krav ställts på att barns rättigheter ska tillgodoses genom lagligt skydd (Schiratzki, 2005).

3.2.1. Barnkonventionen

Sverige är sedan år 1990 folkrättsligt bundet till FN:s konvention om barns rättigheter. Med folkrätt menas en rättsordning mellan olika stater. Med barn menas enligt konventionen människor under 18 år, om han/hon inte blir myndig tidigare enligt den nationella lagstiftningen. Barnkonventionen uttrycker en global begreppsförklaring av de rättigheter som borde gälla för alla barn oavsett nationalitet, kultur eller religionstillhörighet och handlar om det enskilda barnets rättigheter. Barnrättskommittén i Genève har som syfte att kontrollera att de stater som skrivit under konventionen också lever upp till den, men då barnkonventionen endast är en internationell folkrätt så finns det förutom kritik och påtryckningar inga direkta påföljder som kan tillämpas om ett land inte lever upp till konventionen (www.bo.se).

Alla artiklar i konventionen ska ses som lika viktiga, men fyra allmänna principer har ändå urskiljts som vägledande för hur helheten ska tolkas:

- *Diskrimineringsprincipen* (artikel 2). Innebär att alla barn har samma rättigheter och att ingen får diskrimineras. Barnet ska skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av barnets eller föräldrarnas ras, hudfärg, kön, språk, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.

- *Principen om barnets bästa* (artikel 3). Vid alla åtgärder som rör barn ska ”barnets bästa komma i främsta rummet”. Barnperspektivet gäller både beslut som tas av offentliga myndigheter men också av privata institutioner.
- *Principen om rätten till liv* (artikel 6). Rätten till utveckling och överlevnad.
- *Principen om rätten att uttrycka sina åsikter* (artikel 12). Innebär att barnet ska få komma till tals när domstolar eller andra myndigheter behandlar mål/ärenden som inkluderar barn. Barnets åsikter ska ha betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad (Hobohm, 2003).

Vid en asylbedömning ska således alltid barnets bästa vägas in, men vad som i praktiken är barnets bästa måste bestämmas utifrån varje individuellt fall. Barnets bästa har sagts handla om att hitta bästa möjliga lösning i varje enskilt fall (Schiratzki 2005).

Några faktorer som ändå bör ingå när svenska rättsanvändare beaktar barnperspektivet är enligt Barnkommittén (1996)⁸ barnets behov av skydd, av omvårdnad och hälsa, behov av sina föräldrar, relationen till föräldrarna, behov av utveckling och anknytning till Sverige.

3.3 Tidigare studier

I en artikel som gavs ut av *European Journal of migration and law*, *Protecting Children? The European Convention on Human Rights and Child Asylum Seekers* av Eeva Nykänen, (2001) diskuteras och fokuseras definitionen av ett barn och hur dess medverkan och behov är förstådda och avvägda i FN:s universella förklaring om de mänskliga rättigheterna. Nykänen analyserar den skyddande konstruktionen i huruvida artiklarna i FN:s förklaring fyller några utav hålen i flyktingkonventionen och då erhåller ytterligare effektivt skydd för flyktingbarn. Hon använder sig bland annat av en handbok i sin undersökning (UNHCR, United Nations High Commissioner for Refugees, *Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status Dating back to 1979*) som kortfattat redovisar vilka behov som generellt sett är karaktäristiska för flyktingbarnen. Denna handbok är inte lagligt bindande utan den ska enbart fungera medvetandegörande.

Definitionen av flyktingar i handboken kritiseras dock av Nykänen utifrån ett barnperspektiv då definitionen appliceras på alla flyktingar oavsett ålder, inget i definitionen avser barn. I tillämpningen av definitionen har den dock kompletterats vad avser barn men där ses barn

⁸ Barnkommittén var en statligt tillsatt kommitté som fanns mellan 1996-97 och vars syfte var att göra en översyn av hur svenska lagstiftning förhöll sig till FN:s barnkonvention

endast som ett bihang till föräldrarna och barnets behov blir likställt med föräldrarnas behov. Barnen ses därefter inte som individer i sig. Detta, menar Nykänen, inskränker faktumet att barnet självt har egna asylskäl.

I handboken betraktas kriteriet ”välgrundad fruktan” som problematiskt då kriteriet innebär både subjektiva och objektiva faktorer. Barnet är tvunget att känna en subjektiv fruktan att det blivit förföljt men dessutom måste denna fruktan stödjas av objektiva omständigheter, så som situationen i hemlandet. Barn under 16 år kan dock, enligt handboken, normalt inte anses vara mogna nog till att kunna etablera en subjektiv välgrundad fruktan.

Likväl så är det viktigt vid användningen av detta kriterium att också beakta barnets personlighet, familj, kulturella bakgrund för att kunna framhålla ett barns mentala utveckling och mognad.

Nykänen menar att trots detta kriterium, det vill säga beaktandet av andra aspekter, kan det likväl verka inskränkande då ålder inte alltid är likställt med mognad.

Om man dock anser att barnet inte är moget nog att etablera denna fruktan ska man beakta de objektiva faktorerna för detta kriterium i handboken och föräldrarnas subjektiva upplevelse av en välgrundad fruktan ska väga tyngre. De vuxnas subjektiva upplevelser vägs in på bekostnad av barnets egen syn på sin situation och barnets medverkan i asylprocessen blir i detta sammanhang inte urskiljt. Om handboken, menar Nykänen, strikt skulle följas i samband med handläggning av barns asylärenden skulle resultatet kunna bli otillfredsställande i relation till beaktandet av ett barnperspektiv.

Nykänen granskar också barnkonventionen och menar att den skiljer sig på flera sätt från FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna. Hon delar upp konventionen i fyra kategorier, *underhåll* av barnets behov, *skydd* från farliga situationer, *medbestämmande* i frågor som berör barnet självt och *förebyggande* arbete med barn som far illa. Dessa kategorier ska alla beaktas gradvis utifrån det enskilda barnets olika behov i olika stadier av deras liv. Detta menar Nykänen visar på att barnkonventionen ser barn som en verkande kraft och uppmärksammar barnets sårbarhet till skillnad ifrån UNHCR:s handbok.

Barnkonventionen definierar inte barnets kapacitet utifrån en åtskillnad i ålder utan ser barnets verkande kraft utifrån vem barnet är och dess mognad, vilket kan variera från barn till barn. Barnets vilja kan inte alltid vara den bestämmande faktorn men den ska alltid beaktas.

Barnets bästa diskuteras också i sammanhang där barnet närvarar i rätten (European Court of Human Rights), ECHR. Utifrån denna domstol är det viktigt att beakta barnets förmåga att

delta med hänsyn till deras mognad, ålder och känslomässiga och intellektuella duglighet och att processen blir tydlig nog för barnet så att det kan förstå sammanhanget det befinner sig i. Enligt domstolen är det inte nog att barnet representeras av jurister utan det är viktigt att förhandlingen är organiserat på så vis att barnet har möjlighet att följa och ta beslut om vad som är i deras eget bästa intresse. För att detta ska kunna bli möjligt i vissa instanser bör säkerheten, t.ex. insynen i samband med förhandlingarna modifieras till förmån för barnen. I ECHR praxis från den europeiska domstolen visar inget på att barn har en generell rätt att närvara vid förhandlingar eller att det existerar en minimiålder för att medverka men det visar att när väl barn närvarar så har de lika rättigheter till insikt i processen som för vuxna.

Nykänen menar att rätten kan möjliggöra för även små barn att kunna delta vid förhandlingar om den är organiserad på ett sätt som beaktar barnets ålder men att detta likväl kan vara problematiskt. Hon diskuterar ett annat rättssammanhang i ECHR där ett barn vid åldern 10 år ansågs kunna stå tills svars för sina handlingar och skilja på vad som är rätt och fel och därav kunna ta konsekvenserna av sin handling. Nykänen menar att ett barn i så fall också skulle kunna göra medvetna val i andra sammanhang, såsom förstå sin levnadssituation och huruvida de är i behov av skydd. Men om ett barn medvetet kan berätta sanningen kan det också medvetet tala osanning. Detta, menar hon, är problematiskt i samband med att flyktingbarn i behov av skydd i Europa ökar och att auktoriteter som är oroade över denna flyktingsituation utmanar trovärdigheten i barnets berättelser i allt större utsträckning.

Överlag, menar Nykänen, har barn i en asylprocess både en sårbarhet som barn i övrigt har men också en sårbarhet vad gäller de omständigheter och behov som flykting. Dessa i kombination med varandra gör barn särskilt sårbara. Barnkonventionen beaktar inte enbart barnets sårbarhet och behov av skydd utan beaktar också dess verkande kraft som en självständig individ och söker finna en balans mellan sårbarheten och respekten för individen. Trots omfattande arbete att se till dessa flyktingbarns speciella behov anser Nykänen att skillnaden mellan tusentals barns verklighet och det lagliga erkännandet av barnets behov är bristfällig. Avståndet är för stort (ibid.).

3.4 En tillbakablick på den gamla asylprocessen och utlänningslagen

Rätten att söka asyl regleras sedan 1948 i FN:s universella förklaring om de mänskliga rättigheterna, artikel 14 (www.FN.se) och 1951 antogs en flyktingkonvention om flyktingars

rättsliga ställning, den så kallade Genèvekonventionen. I denna definieras en flykting som någon som flyr undan en riktad förföljelse av något slag (Norström, 2004). Denna anger inte en skyldighet att ge asyl men dock ett förbud mot återsändelse av flyktingar till ett område där deras liv och hälsa kan vara i fara.

1969 byggdes Statens invandrarverk upp i Sverige som en central utlänningsmyndighet för att bland annat pröva asyl, tillstånds- och medborgarärenden. Överprövningsinstans var regeringen till den 1 Jan 1997 och därefter tog Utlänningsnämnden över som överprövningsinstans. Dock kunde Utlänningsnämnden i svåra fall lämna över vissa ärenden till regeringen för vägledning och beslut (ibid.).

Den 1 juli 2000 bytte Statens Invandrarverk namn till nuvarande Migrationsverket. Att få asyl i ett land innebär att den sökande erkänns som flykting enligt flyktingbegreppet i tillämplig lag och i det svenska grundsystemet innebär att den som får stanna får ett permanent uppehållstillstånd (PUT) med i det närmaste samma rättigheter och skyldigheter som alla andra invånare. De som fått ett PUT får bosätta sig i Sverige på obestämd tid. Tillfälligt uppehållstillstånd ges i bestämda fall och det innebär ett uppehållstillstånd på bestämd tid och ges när en flykting anses ha tillfälliga skyddsbehov. Dessa kan t.ex. ges i situationer med kortvariga väpnade konflikter då ett stort antal flyktingar söker asyl (www.migrationsverket.se)

Den 1 Jan 1997 infördes en lagändring där en ny indelningsgrupp lades in i lagen ”skyddsbehövande i övrigt” som bland annat innebar att de som varit utsatta för tortyr, risk att straffas med döden eller kroppsstraff eller behöver skydd av något slag på grund av sin sexualitet, kön eller på grund av en inre eller yttre väpnad konflikt i hemlandet. Humanitära skäl är en annan tillståndsgrund som användes som grund för uppehållstillstånd i fall där det finns uppenbara renodlade humanitära (t.ex. när det gäller personers fysiska eller psykiska ohälsa) eller politisk – humanitära skäl (t.ex. i rådande politiska situationer i hemlandet där det anses inhumant att återsända personer), dock har detta använts restriktivt i praxis (Norström, 2004).

Utlänningars rättsliga ställning reglerades i första hand i Utlänningslagen (UtlL, 1989:529) och i utlänningsförordningen (1989:547). Utlänningslagen är det viktigaste instrumentet i den svenska flyktingpolitiken då den anger både statens och den enskildes rättigheter och skyldigheter.

Asylmottagandet är format av en stark statlig kontroll av både individerna och den myndighetsutövning som sker i samband med asylprocessen och i den demokratiska staten ska det vara möjligt med insyn. Statens arbete med att förena flyktingpolitik, flyktingrätt och ekonomi ska kunna bli påverkat och bevakat, detta för att säkra och effektivisera rättsprövningen i det enskilda fallet (Norström, 2004).

Den som söker asyl i Sverige har rätt att få sin sak prövad, rätt att vistas i landet under det att prövningen fortgår och också rätt att bli erkänd som flykting om kriterierna för flyktingstatus är uppfyllda. I Sverige har myndigheterna utredningsansvar enligt den så kallade officialprincipen och handläggningen ska ske enkelt, skyndsamt och ekonomiskt utan att rättsäkerheten åsidosätts enligt 1 kap. 7§ FL (Förvaltningslagen, www.lagrummet.se). Från den 15 november 2005 fram till att den nuvarande lagen trädde i kraft, 31 mars 2006, inrättades en tillfällig lag vars syfte var att ge utländska medborgare som vistats i Sverige under lång tid men som ändå nekats till att stanna, en ny möjlighet till uppehållstillstånd. Den tillfälliga lagen var främst till för att barnfamiljer skulle få en ny chans till prövning men innefattade även de utlänningar som inte kunnat återvända på grund av förhållanden i hemlandet. Numera gäller emellertid den nya instansordningen vilket innebär att Migrationsdomstolen och Migrationsöverdomstolen fungerar som sista instanser istället för den tidigare utlänningsnämnden. Idag gäller också den nya Utlänningslagen (NUtIL 2005:716).

3.5 En omdiskuterad utlänningslag och asylprocess

Utlänningslagen, asylpolitiken och prövningen av asylärenden, asylprocessen, har under åren blivit kritiserat och debatterat i samhället av olika samhällsorgan, media och forskare.

Redan i Göran Melanders avhandling, *Flyktingar och asyl* (1972), som är en kritisk analys av den då gällande 1954 års utlänningslag, kritiseras den bristande öppenheten i handläggningen av asylärende. Det fanns ingen möjlighet till insyn i hur beslutsfattandet hade gått till väga och det fanns inte tillräckligt med material till att skaffa sig kunskaper i huruvida Sverige efterlevde sina skyldigheter gentemot flyktingar.

Etnolog Eva Norströms doktorsavhandling *I väntan på asyl, retorik och praktik i svensk flyktingpolitik* (2004) granskar asylmottagandets logos och praxis. Med logos menas här de

mål och direktiv som skapas och omsätts i lagstiftningen och med praxis menas utfallet av beslutsprocessen samt det konkreta handlingsutrymmet som innefattas i handläggningen av ett ärende. Här beskrivs en skillnad mellan å ena sidan flyktingpolitikens mål och medel som innefattar etiska och moraliska frågor och å andra sidan den organisatoriska struktur där politik omsätts i praktik, alltså skillnaden mellan ideal och vardag. Avhandlingen inriktar sig främst på lagstiftare och tillämpare.

I avhandlingen redogörs för och sammanfattas kritik mot det system som byggts upp kring prövningen av asylärenden. Norström menar att systemet innebär en skamlig behandling av asylsökanden, att de asylsökandes rimliga krav på rättssäkerhet inte tas till vara och att FN:s barnkonvention inte kommer till uttryck tillräckligt i ärendeavgöranden. Norström (2004) belyser bristerna genom att peka på skillnaderna mellan praktik och i teori. Enligt den ideologiska utgångspunkten i riksdagens och regeringens flyktingpolitik ska asylhandläggningsärenden innebära rättsäkerhet, humanitet, solidaritet, respekt och värna om de mänskliga rättigheterna men praktiken styrs av formulär, symboler, texter, lojalitetskrav och sanktioner. I ett exempel beskrivs hur handläggningarna ska vara individuella men att samma formulär använts till flera asylsökanden från ett visst land.

Problematiken med skillnaden mellan teori och praktik, menar Norström, är inte avsaknaden av riktlinjer eller övergripande mål som ska integreras i verksamheten. Det saknas däremot en metod för uppföljning vad gäller hur vision och intention ska översättas till det konkreta arbetssättet i mötet med asylsökande. I Sverige finns stora möjligheter för en asylsökande att få skydd med bland annat en bra lagstiftning och en omfattande organisation. Trots detta brister det när logos ska realiseras till praxis. Några av de hinder som förhindrar denna process är otydliga definitioner i lagstiftningen, insynen i verksamheten och i de beslut som tas, att det existerar olika perspektiv i hur man bedömer trovärdigheten i flyktingens berättelse, stereotypa föreställningar om flyktingar, problematik gällande vem som bär ansvar för att logos och praxis inte fungerar gemensamt och att beslutsmotiveringarna från högre instanser inte är tillräckliga. Ytterligare en förklaring till bristerna är att den välfärd som byggdes upp i Sverige och som utgjorde ett socialt försäkringssystem för folket med etik, solidaritet och välfärd, inte innefattade de asylsökande (ibid.). Det finns emellertid även kritiker som menar att flyktingpolitiken är för generös och att den leder till en massinvandring som ökar riskerna för etniska konflikter och att Sverige inte hanterar dessa problem (ibid.).

I Barnrättskommitténs sammanfattande kommentarer (2005), ger kommittén uttryck för bekymren över att det inte tas tillräcklig hänsyn till barnets bästa i asylförfaranden i Sverige. Kommittén anser att lämpliga åtgärder bör vidtas för att säkerhetsställa att principen om barnets bästa ligger till grund i de beslut som tas när det gäller barn i asylärenden, detta genom ändringar i Migrationsverket riktlinjer och förfaranden.

Rädda Barnen presenterade år 2003 en rapport, Barns egna asylskäl, om hur 87 barns asylärenden behandlats. I studien framkom det att Migrationsverket inte levde upp till kraven om att tillfråga föräldrarna eller barnen själva om barnens egna asylskäl. Våren 2005 gjordes en uppföljande rapport med samma titel (Barns egna asylskäl) där 50 asylärenden rörande barn granskades. Enligt den uppföljande rapporten har vissa förbättringar gjorts men det finns fortfarande allvarliga brister som behöver åtgärdas och det krävs fler förändringar för att nå en asylprocess som respekterar barnets rättigheter. En positiv utveckling som kunnat utläsas är att de så kallade familjebarnen (barn som kommit tillsammans med sin familj) i högre utsträckning har hörts under asylutredningen (fortfarande endast knappt hälften av barnen). Detta kan delvis vara av orsaker såsom att barnet/föräldrar har nekat till att bli förhörd, men även att barnet inte haft möjlighet att höras på grund av någon funktionsnedsättning. Det kan också vara åldersrelaterat då hälften av barnen varit under 12 år, men samtidigt finns det flera yngre barn som har hörts och äldre barn som inte hörts. Den uppföljande rapporten visar också att färre barn än i den första studien har fått en noggrann prövning av sina skäl; endast 21 procent av familjebarnen för vilka framkommit asylskäl eller humanitära skäl har fått väl motiverade beslut, vilket motsvarades av 32 procent år 2003. Huruvida bedömningar ändå motiverats men inte framgår skriftligt, är inte medräknat då detta anses omöjligt att uttala sig om enligt Rädda Barnen.

Enligt rapporten är det även märkbart att det råder en osäkerhet vid tillvägagångssättet när barn ska höras, hur frågorna ska ställas och på vilket sätt upplevelser kan bemötas. Av de uppgifter barnen lämnar så tenderar det att finnas en försiktighet från utredarens sida att ställa följdfrågor och gå in på djupet av det som barnen berättar. Även ärenden gällande ensamkommande barn har granskats, men det bör tas i beaktande att detta material är ganska litet. Det som ändå anses vara tydligt är att barnets bästa ofta är förenat med återförenandet till föräldrarna och detta verkar vara starkare än de åberopade asylskälen.

Även Utlänningsnämnden kritiserats av Rädda Barnen i rapporten, då nämnden inte i tillräcklig utsträckning återförvisat ärenden till Migrationsverket. Utlänningsnämnden har

bara i undantagsfall haft muntliga förhandlingar vilket inneburit att ärenden från Migrationsverket där barn inte hörts alls eller där hörandet varit bristfällig bör ha återförvisas, detta har dock inte alltid gjorts vilket är anmärkningsvärt. (Rädda barnen 2003; Rädda barnen 2005).

Sammanfattningsvis kan konstateras att kritiken mot Utlänningslagen och asylprocessen har genom åren varit mångfaldig. Detta har lett till flertaliga förändringar av lagar, system och organisation, bland annat utbildning av personal av ärendehantering och intervjuteknik, ökad närvaro av ombud vid utredningstillfällen och mer omfattande beslutsmotiveringar. Idag har vi även en ny Utlänningslag och en ny asylordning.

3.6 Den nya Asylprocessen

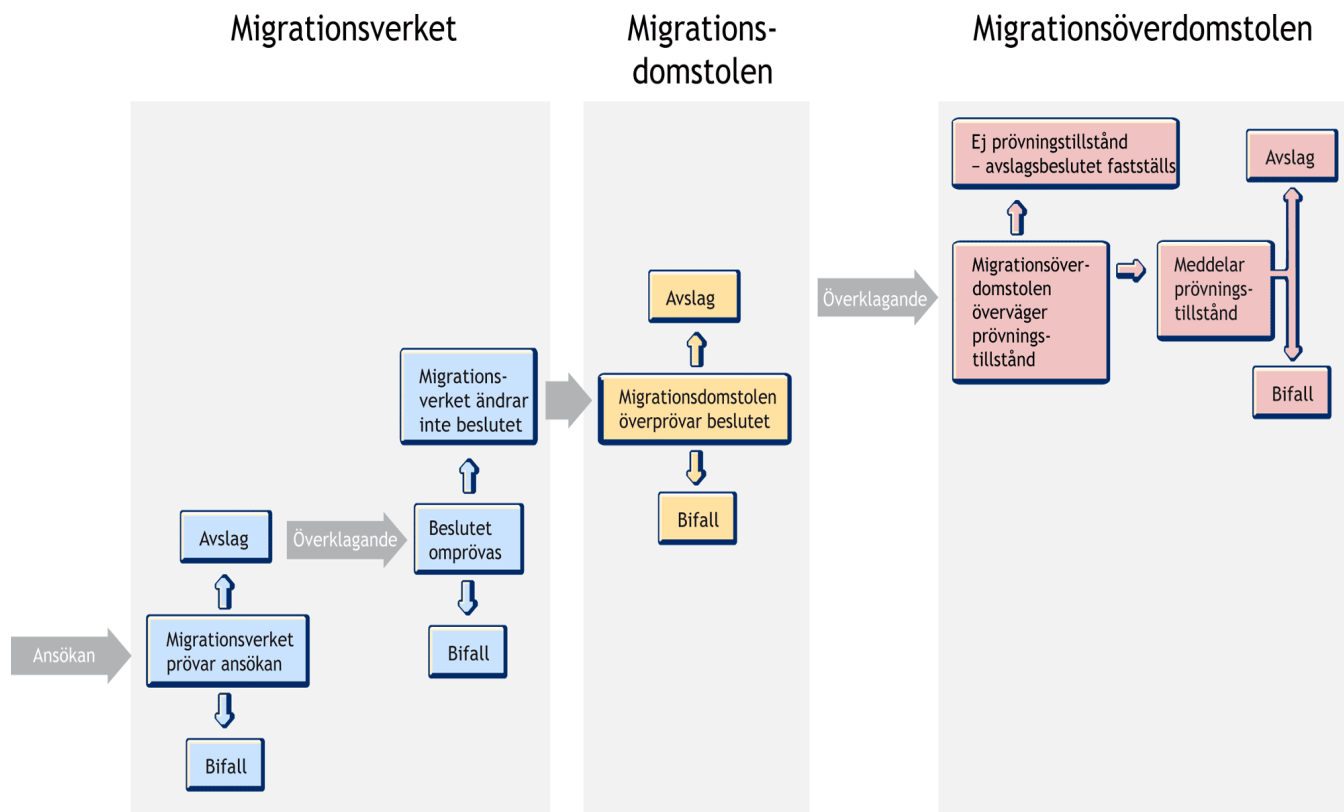
I september 2005 beslutade riksdagen om en ny instans och processordning i utlännings- och medborgarskapsärenden. Detta innebär en ny Utlänningslag från och med 31 mars 2006, samtidigt som Utlänningsnämnden avvecklas och ersätts av Migrationsdomstolar.

Migrationsverket verkar fortfarande som första instans i asylärenden, men överklagan av Migrationsverkets beslut ska i fortsättningen behandlas av länsrätterna i Stockholm, Göteborg eller Malmö. Kammarrätten i Stockholm ska efter prövningstillstånd vara praxisskapande Migrationsöverdomstol, och alltså fungera som en tredje och sista instans efter överklagan från någon av de tre länsrätterna (www.regeringen.se).

Migrationsverket är en förvaltningsmyndighet som beslutar om arbetstillstånd, uppehållstillstånd, asyl och medborgarskap. När en asylansökan görs, antingen direkt vid gränsen eller till en prövningsenhet på Migrationsverket, innebär den första bedömningen ett fastställande av om personen i fråga söker asyl samt om det är Sverige eller något annat land som ska pröva ansökan. Om ärendet går vidare i Sverige och om det är uppenbart att asylskäl saknas kan ett snabbt beslut fattas. Verket kan på samma sätt bedöma att den asylsökande kommer att beviljas tillstånd att stanna i Sverige. Om det finns oklarheter kring detta utses ett offentligt biträde som hjälper den asylsökande att komplettera sin ansökan innan beslut tas. Även om undantag finns så kan nästan alla beslut som Migrationsverket fattar överklagas till någon av de tre Migrationsdomstolarna (till undantagen hör de flesta beslut om visum och vissa beslut när verket prövar om det finns hinder för av- eller utvisning). Innan prövning av beslutet går vidare till högre instans ska dock Migrationsverket ha möjlighet att ompröva det överklagande beslutet. I domstolarna förs sedan en tvåpartsprocess där Migrationsverket får

försvara sitt beslut och den asylsökanden (med ombud) får komma till tals och framföra sina asylskäl. Överklagan behöver dock inte behandlas muntligt utan båda parter kan lämna in redogörelser och bemöta varandras påstående skriftligt. Om det anses vara till fördel för utredningen, underlättar ett snabbt beslut eller om den asylsökande begär det ska muntlig framställning ske. Domarna består oftast av en juristdomare, som också är ordförande, och av tre nämndemän. Ordföranden leder förhandlingen men alla fyra har rätt att ställa frågor. Om den asylsökande får avslag även här kan det i särskilda fall, efter att prövning beviljats, överklagas till Migrationsöverdomstolen. Det är dock endast i ärenden där besluten som fattas kan vara till vägledning i framtida beslut för Migrationsverket, som prövningstillstånd beviljas (www.migrationsverket.se).

Ett av huvudsyftena med att ersätta Utlänningsnämnden med domstolsförhandlingar är att öka öppenheten och muntligheten i asylprocessen. Som en del i en utökad öppenhet ska det även bli lättare att ta del av den information som ligger till grund för själva beslutsfattandet och även Migrationsverkets landinformation, Lifos, ska finnas tillgänglig för allmänheten. (www.regeringen.se).

(domstol.se, 2006-04-25)

3.7 Den nya utlänningslagen

Den nya utlänningslag (NUtL) 2005:716, som trädde i kraft 31 mars 2006 innebär för asylsökande barn bland annat ett utökat beaktande av barnperspektivet och ytterligare betoning av barns egna asylskäl. Med barn menas i lagen en person under 18 år. Barnets bästa-principen finns sedan tidigare inskriven i Utlänningslagen (numera i 1 kap 10§ NUtL), och i den framgår att i de ärenden som berör barn ska barnets hälsa och utveckling, samt vad barnets bästa i övrigt kräver, särskilt beaktas. Enligt NUtL 1:11, ska barn höras om det inte anses olämpligt, och den hänsyn ska tas till det barnet sagt som barnets ålder och mognad motiverar.

För att få möjlighet till asyl i Sverige måste en utlänning som ansöker om detta kunna visa på att han/hon befinner sig inom någon av kategorierna ”flykting” eller ”skyddsbehövande”. Vad som definieras som flykting och skyddsbehövande regleras i NUtL enligt följande:

4 kap. Flyktingar och skyddsbehövande i övrigt

1 § Med flykting avses i denna lag en utlänning som

- befinner sig utanför det land som utlänningen är medborgare i, därför att han eller hon känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av ras, nationalitet, religiös eller politisk uppfattning eller på grund av kön, sexuell läggning eller annan tillhörighet till en viss samhällsgrupp, och
- inte kan, eller på grund av sin fruktan inte vill, begagna sig av detta lands skydd.

Detta gäller oberoende av om det är landets myndigheter som är ansvariga för att utlänningen utsatts för förföljelse eller om dessa inte kan antas erbjuda trygghet mot förföljelse från enskilda.

Som flykting skall även anses en utlänning som är statslös och som

- av samma skäl som anges i första stycket befinner sig utanför det land där han eller hon tidigare haft sin vanliga vistelseort, och
- inte kan, eller på grund av fruktan inte vill, återvända dit.

2 § Med skyddsbehövande i övrigt avses i denna lag en utlänning som i andra fall än som avses i 1 § befinner sig utanför det land som utlänningen är medborgare i, därför att han eller hon

1. känner välgrundad fruktan för att straffas med döden eller att utsättas för kroppsstraff, tortyr eller annan omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning,
2. behöver skydd på grund av yttre eller inre väpnad konflikt eller på grund av andra svåra motsättningar i hemlandet känner välgrundad fruktan att utsättas för allvarliga övergrepp
3. inte kan återvända till sitt hemland på grund av en miljökatastrof eller

4. känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sitt kön eller sin homosexualitet (www.lagrummet.se).

När det gäller skyddsbehövande har barn och vuxna många gånger samma skäl för sitt behov av skydd. Men vissa flyktingsituationer kan dock drabba barn just av den anledningen att de är barn. Exempel på detta är barnarbete, könsstympning, användandet av barnsoldater, tvångsäktenskap, handel med barn eller andra former av utnyttjande.

För de flyktingar som inte omfattas av någon av de grundläggande huvudgrunderna för att erhålla uppehållstillstånd kan i vissa fall ”synnerligen ömmande omständigheter” anföras för att få tillstånd att stanna i Sverige, NUtL 5:6. Den tidigare benämningen på detta, humanitära skäl, återfanns i den gamla Utlänningslagen 2:4. Anledningen till att begreppen ändrades var att innebörden av ”humanitära skäl” ansågs vara oklar då det blev upp till de beslutsfattande myndigheterna att avgöra vad som var tillräckliga humanitära skäl. Syftet med att införa synnerligen ömmande omständigheter är på det sättet ett tydliggörande av att det är fråga om principiella undantagsbestämmelser. För barn krävs inte samma allvar och tyngd i de synnerligen ömmande omständigheter som anføres för att tillstånd ska beviljas. Detta är ett klargörande av praxis sedan tidigare:

6 § Om uppehållstillstånd inte kan ges på annan grund, får tillstånd beviljas en utlänning om det vid en samlad bedömning av utlänningens situation föreligger sådana synnerligen ömmande omständigheter att han eller hon bör tillåtas stanna i Sverige. Vid bedömningen skall särskilt beaktas utlänningens hälsotillstånd, anpassning till Sverige och situation i hemlandet.

Barn får beviljas uppehållstillstånd enligt denna paragraf även om de omständigheter som kommer fram inte har samma allvar och tyngd som krävs för att tillstånd skall beviljas vuxna personer (www.lagrummet.se).

I alla asylprocesser som berör barn ska således ett barnperspektiv alltid finnas med men detta perspektiv styr inte ensamt avgörandet om barnet ska beviljas asyl eller inte. Däremot ska ett barns rätt till uppehållstillstånd prövas på samma sätt som en vuxens.

Betoningen av barnets bästa innebär att barnen inte längre är helt beroende av utgången i föräldrarnas ansökan som det har varit tidigare, snarare har föräldrarna i högre utsträckning blivit beroende av barnens skäl enligt Schiratzki (2005). De nya bestämmelserna är också tänkta att medföra en ökad rättsäkerhet på så vis att insynen i hur ett ärende hanteras har

utvidgats och det ska dessutom redovisas på vilka grunder ett beslut har tagits. Som tidigare nämnts har det lagts en betoning på barns egna asylskäl och nya skyddsbestämmelser har införts. Det gamla systemet med att vid avslag på en ansökan kunna lämna in en ny sådan har försvunnit och det går alltså inte överklaga ett beslut högre än till sista instans, Migrationsöverdomstolen.

Under år 2005 kom 17 530 asylsökande till Sverige (varav 4798 var barn mellan 0-17 år) och av dessa fick 8076 personer uppehållstillstånd av flyktingsskäl, andra skyddsbehov och humanitära skäl. 2362 av dessa fick uppehållstillstånd efter ny prövning enligt den tillfälliga lagen (www.migrationsverket.se).

3.8 Ett samtal, en utredning, ett dokument, ett beslut

Beslut i ett asylärende, även de beslut som tas i domstol, bygger i hög grad på de uppgifter i de samtal som den asylsökanden lämnar som underlag i utredningen. Där får den asylsökande berätta om sina omständigheter och får möjlighet att föra fram sina skäl. Norström (2004) menar att det finns en mängd olika faktorer som påverkar den fakta och det resultat som kommer fram i dessa samtal och som sedan utmynnar i ett beslut. Exempel på detta är miljön i samtalsrummet, handläggarens kunskap om den sökandes hemland och omständigheter, samtalsmetodik, olika sätt att berätta om sitt liv, rädsla från den sökande, minnets funktion (speciellt under stressade omständigheter), samtals tidsram, förståelse, tolkens kompetens, olika kulturella betingelser, på det sätt en text har tolkats i olika led och olika syn på människor. Norström menar också att det är viktigt att den sökande känner tillit till handläggaren för att kunna berätta om sina upplevelser. Vad som tillika är viktigt är att handläggaren innehar ansenliga kunskaper om samtalsmetodik där frågorna är utformade på ett sådant vis att den asylsökande kan ges tillfälle att berätta sin berättelse i sin helhet men också så frågorna garanterar att eventuella asylskäl kommer fram. Nedan följer några faktorer som kan påverka ett utredningssamtal samt har inverkan på det beslut som fattas i ett eventuellt senare skede av asylprocessen.

3.8.1 PTSD

Omkring 1980 undersökte en grupp psykiatriker de beskrivningar av symptom som människor med olika traumatiska upplevelser beskrev och kom fram till en minsta gemensamma nämnare. Denna symptombild som var återkommande i dessa människor

reaktionsmönster efter extrema upplevelser kom att kallas för PTSD, Post Traumatic Stress Disorder.

En förutsättning för att denna benämning ska kunna användas är att en människa utsatts för en plötslig händelse som orsakar livsfara för personen själv eller en närstående (Angel & Hjern, 2004).

I en undersökning i England undersökte forskarna Ellen Heptinstall, Vaheshta Sethna och Eric Taylor (PTSD and depression in refugee children, 2004) barn i åldern 8-16 år som hade mist en förälder eller släkting som var flykting och effekterna av "pre-migration" (tiden före migrationen) och "post-migration" (tiden efter migrationen) på den psykiska hälsan. Studien visade att där fanns ett samband mellan hur många traumatiska upplevelser som familjen hade haft före migrationen och med barnens PSTD. Sambandet existerade också med familjens stressupplevelser efter migrationen. Barnens stresssymptom var dessutom högre i fall där de förlorat en familjemedlem, där deras asylsituation var osäker och då det fanns ekonomiska svårigheter. Författarna diskuterar vidare att mindre barn har mindre risk att bli påverkade av trauma då de har lättare för att materialisera orsaker och konsekvenser av upplevelserna än vad äldre barn kan. Forskarna menar att det är viktigt att professionella som arbetar med flyktingbarn måste uppmärksamma och erkänna att familjens upplevelser såväl innan som efter migrationen kan ha en svår inverkan på ett barns mentala hälsa i form av PSTD (European Child & Adolescent Psychiatry, 2004).

Barn eller tonåringar som anländer till ett nytt land kan som följd få svårigheter med koncentrationen, sömnproblem, rädsla, ångest, överberoende eller regression. Det är därför av vikt att barnet vet och kan uttrycka skälet till varför familjen lämnade hemlandet, detta för att enklare kunna få en förståelse och acceptans till livet i det nya landet. Barn har även upplevelser när de befinner sig i väntan på asyl som kan påverka barnet omedelbart eller i årtal framåt. De asylsökande barn och vuxna som berörs av dessa omständigheter borde alltså betraktas som om de befinner sig i kris, och den speciella situation som väntan innebär bör således vara med i bedömningen (Kristal –Andersson, 2001).

3.8.2 Samtalet

Enligt Øvreeide (2001) är barnen själva viktiga som informationskällor när det gäller ärenden som rör barn, men tyvärr utnyttjas inte denna resurs till fullo då vuxna tenderar att undvika att gå på djupet. Orsaker till detta kan vara osäkerhet inför att ställa frågor som kan vara av

känslig art för barnet, man vill inte röra upp känslor av obehagliga upplevelser som kan vara svåra att hantera både för barnet och för den vuxne. Detta kan innebära att man väntar med att ta upp svåra frågor eller helt enkelt förlitar sig på att andra personer kommer att genomföra samtalet. Dessutom kan det kännas svårt att förlita sig på den information som barn delger. Följden blir således att barnet inte kommer till uttryck och det som är viktigt för barnet förbises. Men även om vuxna försöker skapa en dialog så kanske inte barnet känner tillräckligt stor tillit till den vuxne på grund av att barnet inte upplevt trygghet i tillräckligt stor utsträckning tidigare i sitt liv. Detta gör att barnet besvarar frågor vilseledande eller med tystnad. En annan risk när man samtalar med barn i utsatta situationen är att ju mer osäkert ett barn är, desto större är risken att barnet kommer att uttrycka en åsikt som överensstämmer med vad barnet tror att den vuxna vill höra. Detta är dessutom något som förstärks ytterligare om den vuxna pressar barnet till att försöka förmedla barnets egen vilja.

I Sverige är det, enligt Angel & Hjern (2004), en vanlig åsikt att det är bra att prata om traumatiska upplevelser. Dock måste man vara väldigt försiktig i samband med detta då det i stället kan ge en negativ effekt om upplevelsena inte kan bearbetas eller att barnen och föräldrarna befinner sig i ett pressat läge, speciellt om samtalet sker i ett tidigt skede när flyktingen precis anlant till Sverige. Om det saknas möjligheter till uppföljande samtal om deras trauma är detta direkt oetiskt

3.8.3 Språk och tolkning

Språket kan ha en viktig betydelse i samband med kommunikationen och förståelsen mellan den sökande och handläggaren. Även om en tolk närvarar som ett led i kommunikationen så påverkar tolkens kompetens intervjukvalitén, dels med språket som i sig kan ha brister i form av olika dialekter, tillit till tolken och beroende på om det finns andra faktorer så som annan samhällsbakgrund som kan påverka huruvida det finns en språklig förståelse mellan den asylsökande och tolken (Norström, 2004).

Tolkens neutralitet är viktig i samband med tolkningen men är oftast väldigt svårt då det händer att tolken känner till familjen sedan innan, speciellt i små orter (Angel & Hjern, 2004). När det gäller barn så kan detta i vissa fall upplevas som tryggt men kan också skapa en motsättning mellan tolkens roll i sitt yrke och tolkens roll som vän. Dock kan barnet, enligt Angel & Hjern lära sig att skilja mellan dessa roller.

Den text som produceras utifrån samtalet och som utgör underlaget för beslutet har blivit skapat, reproducerat, förnyat och härmat. I regel är det inte den tjänsteman som ska ta beslutet som har utfört intervjun utan beslutsfattaren utgår ifrån en översättning av handläggarens skriftliga utsaga av den muntliga redogörelsen som tolken översatt ifrån den asylsökande. Hänsyn måste därför tas till att den textliga reproduktionen är en spegling av utredarens sätt att översätta en dialog till text och att varje händelse skiljer sig beroende på i vilken form den berättas (Norström, 2004).

Det sätt den asylsökande berättar kan uppfattas olika beroende på vilken tjänsteman som handlägger ärendet och om de ska besvara frågor utifrån mallar och färdiga frågeformulär kan risken finnas att berättelserna ifrån olika asylsökanden kan bli likvärdiga och därutav inte behandlas individuellt (ibid.).

3.9 Ytterligare teoretiska perspektiv

Under processens gång med uppsatsen upptäckte vi att barnperspektivet i Utlänningslagen i stort var en tolkningsfråga eftersom det existerade många olika syner på vad perspektivet innebar och att det fanns svårigheter att konkret tillämpa dessa i beslutsfattandet i Migrationsdomstolen. Dels på grund av att denna instansordning är ny och det inte finns direkta erfarenheter av att tillämpa ett barnperspektiv i Migrationsdomstolen men också på grund av att beslutsfattandet grundar sig på utredningar som gjorts på Migrationsverket vilket innebär att det blir "någon annans" utredning som utgör basen för analysen. Hur rättsväsendet är uppbyggt och dess olika riktningar har också betydelse för hur ett barnperspektiv kan komma att beaktas då dessa utgör en bas på hur man konkret handlar och kommer fram till beslut i rätten. Vi har valt att fokusera på textteori, handlingsteorier (det vill säga etiska handlingsteorier) och rättsociologiska teorier.

3.9.1 Rättsociologiska teorier

Rättssociolog Håkan Hydén (1998) diskuterar rättsvetenskapens olika riktningar bland annat i samband med rättsordningen och studerar två olika dimensioner av dessa riktningar. Det handlar dels om det rättsdogmatiska perspektivet som Hydén kallar ett domarperspektiv och dels om det rättsociologiska som här kallas ett användarperspektiv. Det rättsdogmatiska förklaras vertikalt från politik till rättsordningen till tillämpningen och bygger på ett logiskt resonemang från regler och principer till handling eller beteende. Detta perspektiv lämpar sig

för analyser av materiella handlingsregler som karaktäriserar sig som pliktregler och förhållningsregler.

Det rättssociologiska perspektivet är ett horisontellt perspektiv och består i integrationen av samehålliga orsaker respektive konsekvenser och rättsliga företeelser. Det samhällsvetenskapliga kan vara allt ifrån att beakta perspektiv såsom maktförhållanden, kvinnor och barn relationer i samhället, samhällsstruktur, miljö, politik och ekonomi. Rättsdogmatiken och rättssociologin kompletterar varandra men konkurrerar också då rättsdogmatiken menar att det är rätten som bestämmer tillämpningen medan rättssociologin hävdar att detta också bestäms av andra utomrättsliga faktorer i det enskilda fallet. Rättsdogmatiken ställer sig sällan frågan om domstolen i det speciella fallet har tillämpat lagen eller påverkats av andra faktorer vilket bevisas i och med det sällan ifrågasatta prejudikaten som fungerar som en legitim rättskälla.

Hydén diskuterar också rättens innehåll, eller rättare sagt saknaden av den. Han menar att ur en paragraf i lagtexten som kan innehålla ett precist styrande innehåll så krävs likväl en kunskap om lagtextens kunskapsområde för att kunna tillämpa den. Saknar rätten ett faktiskt innehåll så måste det skapas. Detta kan göras genom att antingen studera den faktiska tillämpningen inom ett visst område eller att genom en återuppbyggnad undersöka vilka kunskaper som finns om de ämnesområden som regleras.

Hydén framställer rättens funktion ur olika motivationssystem, alltså vad det är för drivkrafter som styr rättens handlande, det *självreglerade systemet*, det *intervenerade systemet* och det *planerade systemet*.

Det *självreglerade systemet*, menar Hydén, är det som styr vårt samhälle. Rättens funktion har karaktären av mer eller mindre exakta pliktnormer som innehar de förutsättningar som krävs för att kunna fatta ett regelrätt beslut. Det är domare och jurister som här är ansvarig för tillämpningen av reglerna. Det *intervenerande systemet* strävar efter kompromisser och styrs av avvägningsnormer. Rättsreglerna talar om vilka intressen som är berättigade i sammanhanget och vilka beslutsorgan som ska handlägga konflikten. Dessa beslutsorgan är i regel dominerade av experter av olika slag. Detta system styrs i mindre grad av rättsliga överväganden utan i stället av förhandlingar som en metod att nå resultat.

I det *planerade systemet* är rättens roll i första hand kommunikativ. Budskapet sker mellan beslutsfattare och verkställare och reglerna är av mål – medel karaktär. Rätten syftar till att verkställa bestämda politiska mål. Normerna är målangivelser som kan vara mer eller mindre

preciserade och reglerna kan också innehålla regler som tillåter medel för att nå målen. Argumentationen som förs är icke-rättslig eftersom det saknas en omedelbar koppling mellan rättsfakta och rättsföljd. Istället förutses vilka nyttopunkter som är knutna till konsekvenserna av beslutet. Besluten grundar sig främst på kunskapsmässiga övervägningar och ansvariga för besluten domineras av experter (ibid.).

3.9.2 Paul Ricoeur

Paul Ricoeur (1993) binder samman den teoretiska filosofin med etiken då han anser att man inte kan skilja dessa ifrån varandra. Han diskuterar textteori och handlingsteori och teorin övergår till slut i praktik och handling där etiska frågor slutligen ställs vilket enligt Ricoeur är nödvändigt.

Han utvecklade sin egen filosofi om språk och tolkning, det vill säga en hermeneutik och vägen från text till handling är vägen genom hermeneutikens medvetenhet till etiken.

Paul Ricoeur (1993) diskuterar text och översättningen av en sådan utifrån relationen mellan två olika tolkningar, det vill säga genom att förklara texten eller genom att förstå den. En text kan förklaras genom sin struktur och genom sina enskilda samband men för att få ett sammanhang i texten och inte bli låst i den måste texten också kunna tolkas.

Det är viktigt i vilket sammanhang texten har producerats och vad det finns för drivkrafter bakom texten.

I samband med lagtexter menar Ricoeur att lagens tolkningsmöjligheter ger beslutsfattaren möjligheter till en frihet med ansvar att självständigt tänka och besluta i enlighet med lagstiftarens avsikt.

Det finns enligt Ricoeur en konflikt mellan kravet på objektivitet och på den spontanitet som varje tolkning har. Han menar att trovärdigheten bygger på objektiva och subjektiva faktorer av tolkningen och dessa måste redovisas på ett trovärdigt sätt. Objektivitet av en text menar Ricoeur bygger på naturvetenskap och teknisk expertis medan det subjektiva härstammar från en humanistisk kultur, etik och personliga val. Denna uppdelning av tolkningsmetoder bygger i sin tur på två olika människosyner, dels den naturalistiska (vars innehav av åsikter ägs av de ofta kallade positivisterna) och dels den humanistiska (där åsikterna stämmer överens med existentialisterna) (ibid.).

Ricoeur menar att det finns en grundkonflikt i det moderna samhället mellan just dessa två människosyner som tycks utestänga varandra. Dels betraktelsen av en människa som ett föremål som reagerar lagbundet och dels människans självreflektion och möjlighet att själv kunna bestämma över sin tillvaro. Detta kan då formuleras som en strid mellan att förklara och att förstå. Dock måste båda tolkningsmöjligheterna samverka.

För att integrera dessa två olika motsättningar, förklara och förstå, är det viktigt att stegvis betrakta texten genom både en naiv och ytlig tolkning och en kritisk och djupgående tolkning. Att förklara är då att öppna strukturen i en text och att tolka är att följa den tankerikning som blivit öppnad genom texten. Hermeneutiken, menar Ricoeur, är inte att tolka utifrån textens intention utan att breda ut det som resulterats ur den (ibid.).

Av termerna förstå och förklara som Ricoeur behandlar som textteori diskuteras också i samband med handlingsteori där bland annat orsak/verkan (förklara) och motivation/intention (förstå) till handlandet fungerar som handlingsgrunder.

Vi har i detta arbete valt att redogöra för tre handlingsgrunder som en förlängning på Ricoeur handlingsteorier där dessa etiska resonemang styr vårt sätt att handla (ibid.).

3.9.3 Pliktetik

Pliktetiken är en teori som inte ser till huruvida en handlings konsekvenser avgör om handlingen är rätt eller fel, utan om handlingen är i enlighet med de plikter som bör följas. Moraliska handlingar är handlingar som rättfärdigas genom att ärlighet, rättvisa och respekt för människor har uppfyllts (Kvale, 1997). Enligt Henriksen och Vetlesen (2001) förhåller sig alla människor till plikter av olika slag och ett av pliktetikens huvudsyften är att ifrågasätta vad som anses vara moraliska plikter och vad som är ens viktigaste plikt.

En plikt är en handling som ska göras för oss själva eller för andra, det är något som måste göras och om handlingen inte utförs leder det till en moralisk sett tveksam situation. En plikt har enligt Henriksen och Vetlesen tre olika kännetecken, varav den första punkten är att en plikt är absolut och med det menas att den gäller alltid. Den andra punkten innebär att plikter är formade som ganska enkla regler och den tredje punkten går ut på att plikten ska vara till hjälp för att förstå vad som är rätt att göra. Men den sista punkten menas att när plikten utförs behöver det inte betyda att förhållningssättet är att det mest rätta eller det mest goda. Enligt pliktetiken är det goda en följd av att det rätta utförs, och det är också det som skiljer

pliktetiken med annan etik som mer gör gällande det goda som grundval för en handling (Henriksen och Vetlesen 2001).

3.9.4 Resultatetik/konsekvensetik

Denna etiska handlingsteori är i motsats till pliktetiken och menar att det är konsekvenserna av en handling som avgör om den är etisk godtagbar eller inte. Det handlar om att försöka förutse vilka möjliga konsekvenser en handling kan få och i centrum står syftet och målet med handlingen. Dock hävdas inte alltid att det är de faktiska konsekvenserna som avgörs eftersom de oftast inte kan förutses utan de förutsedda konsekvenserna som är viktiga i detta resonemang. En analys av tänkbara konsekvenser som värderas efter bästa önskvärda effekt anses vara den rätta. Då denna teori kan vara problematisk att lösa eftersom det kan uppkomma svårigheter i samband med vem som ska avgöra vad som är det rätta och vad som anses vara det mest värdefulla är utilitarism ett sätt att lösa detta dilemma. Utilitarismen menar att man ska handla så att största nytta uppstår för så många som möjligt (Ryberg, 2000, Alm, 2001).

3.9.5 Situationsetik

Situationsetiken ifrågasätter om det överhuvudtaget går att resonera etiskt via etiska regler och principer. Denna teori menar att varje situation är unik och kan därför inte förutses. Ansvar läggs på den som ska fatta beslutet utan att ta hänsyn till normer, regler, konventioner eller andra förväntningar eller krav som ställs utan dessa ska enbart fungera som vägledning (ibid.).

4. Analys och diskussion

I det följande presenteras först informanterna och sedan analysen av vårt empirimaterial. Som en del av dessa svar redovisas informanternas syn på ett barnperspektiv. Vidare urskiljs några konkreta exempel som var frekvent förekommande och diskuterades i samband med barnperspektivet i den nya asylprocessen. Dessa var barnets egna asylskäl, att barn får komma till tals, insyn/rättsäkerhet samt skyndsamheten i ett asylärende. Slutligen framför vi informanternas tankar kring kunskapsbehov av ett barnperspektiv i Migrationsdomstolen, om de tycker att beslutsfattarna, de själva, i någon form ska utbildas för att kunna inneha ett barnperspektiv samt en avslutande analys.

4.1 Presentation av informanter

Vi har valt att intervjua 8 informanter varav 4 är nämndemän som är politiskt förtroendevalda och 4 domare. Alla informanter är beslutsfattare i Migrationsdomstolen. Vid intervju tillfället hade informanterna ännu inte närvarat vid förhandlingar i Migrationsdomstolen, dock hade en del av dem varit verksamma vid förhandlingar i andra domstolar och där kommit i kontakt med barn. Vi har valt att benämna informanterna som domare och nämndemän i citat och i sammanhang där vi hittat en skillnad i materialet. Annars benämner vi dem enbart som informanter.

4.2 Vad är ett barnperspektiv och barnets bästa?

Barnperspektivet är ett omfångsrikt perspektiv som innehåller flera olika aspekter. Barnets bästa ska enligt Barnkonventionen och Utlänningslagen beaktas i hög utsträckning, det är ett perspektiv som har blivit inrättat i samhällets olika instanser. Det verkar vara enkelt i teorin eftersom det är lagstadgat, ett barnperspektiv *ska* beaktas i den mån det är möjligt och det finns tydliga riktlinjer och ramar i barnkonventionen. Om barnperspektivet är *det* primära intresset i ett asylärende, ska man motivera varför andra intressen, såsom till exempel att upprätthålla en reglerad invandring, väger tyngre.

Att inneha ett barnperspektiv är problematiskt i praktiken då det förekommer olika tankar och åsikter om *vad* som är barnets bästa och vilket perspektiv man faktiskt ska inta för att beakta det. Enligt Barnombudsmannen är barnperspektivet uppdelat i ett beaktande ur ett vuxenperspektiv, ett barnperspektiv, ur ett samhällsperspektiv och hur politiken är upplagd för barn. Det som är det väsentliga är att sätta det enskilda barnet i fokus och hitta bästa möjliga lösning. Detta stämmer överens med barnets bästa-principen där barnet som individ är det viktiga och där det är grundläggande att inte definiera barnperspektivet då alla barn är olika och ska uppmärksammas utifrån sina egna individuella behov. Det ska finnas utrymme för beslutsfattarnas värderingar och till att döma utifrån barnets förutsättningar (Barnombudsmannen, 2001).

I början av intervjun bad vi informanterna berätta hur de tänkte kring ett barnperspektiv. De flesta av respondenterna hänvisade till lagtext och vad som står beskrivet i Barnkonventionen och som berör barnets behov av skydd, beaktandet av deras åsikter, rätten till liv och trygghet och kärleksfulla relationer, något som dessutom kan relateras till barnombudsmannens resonemang kring barnets bästa.

”Jag uppfattar det som, just det som barnkonventionen säger [...] barnets bästa, vad innebär det, rätten till liv och utveckling och rätten av att framföra sina åsikter och få dem respekterade, men barnets perspektiv, alltså personligen ser jag det som man som befattningshavare har när man ska fatta beslut när det gäller barn” (Domare)

”Eftersom barn inte på samma sätt som vuxna kan tala för sig själv och försvara sina rättigheter så gäller det att ha empati och inlevelseförmåga i vad innebär det att vara barn och vad innebär det då att komma som asylsökande till Sverige som barn [...]vi har ju ett ansvar att på alla sätt vi kan skydda barnen och göra att det blir så bra som möjligt för dem” (Nämndeman)

En av informanterna såg barnperspektivet som en röd tråd igenom hela asylprocessen och menade att man skulle se barnet som en enskild individ och inte som ett bihang till föräldrarna. Man skulle ta del av barnets erfarenheter och sätta barnets bästa i främsta rummet.

Vikten av att se barnet som en enskild individ och att barnet får komma till tals var en vanlig förekommande definition av vad ett barnperspektiv innebär i alla intervjuerna. Några informanter pekade dock på det essentiella med att se barn som en enskild grupp. Att man efter varje beslut i domstolen kan göra en konsekvensanalys av hur beslut påverkar barn som grupp och sedan vidta åtgärder som gynnar barn och därav inneha ett barnperspektiv.

”Vi ska ha ett hållbarhetsperspektiv på barnperspektivet, alltså om ett beslut påverkar barn som grupp negativt, eller påverkar enskilda barn negativt, så ska det väga tyngre. Alltså knuffa beslutet åt den andra riktningen” (Nämndeman)

Att abstrahera barn och besluta utifrån hur det påverkar barn som en grupp kan dock verka för att det enskilda barnet inte får sina egna individuella intressen och behov tillgodosedda utan att de istället generaliserar barns behov. Risken kan bli att barnperspektivet blir ett neutralt begrepp som kan användas i allmänna sammanhang och inte i det specifika barnets utsatta situation.

Gunilla Halldén (2003) belyser i sin artikel en skillnad mellan att inneha ett barnperspektiv med att se saker ur ett barns perspektiv. Det första innebär att man ska tillvarata och verka för barnets bästa t.ex. genom att i efterhand uppmärksamma konsekvenser som tagna beslut inneburit för barn. Denna information behöver inte hämtas från barnen själva utan barnen kan i stället studeras som en enskild grupp. Konsekvensanalys må vara att inneha ett sorts

barnperspektiv men för att kunna förstå ett barn utifrån ett barns perspektiv måste man lyssna på vad det enskilda barnet har att säga. Barnkonventionen och barnets bästa-principen handlar om vad Halldén kallar ett barnperspektiv men samtidigt verkar det vara svårt att urskilja perspektiven åt i praktiken.

Är att inneha ett barnperspektiv ett vuxet perspektiv på barnets bästa eller är det ett perspektiv sett utifrån barnen själva?

Även Rasmussen (1994) delar upp perspektiven i ett vuxet perspektiv på barns tillvaro och barnets egen syn på sin egen tillvaro.

Barnkonventionen behandlar barnperspektivet ur ett skyddsbehövande perspektiv, man ska värna om barnets rättigheter och dess åsikter ska uppmärksammas i förhållande till barnets ålder och mognad. Det är den vuxnes ansvar att se till barnets bästa och den vuxnes ansvar att se och beakta barnets perspektiv (Barnkommittén, 1996). Detta kan tolkas som ett barnperspektiv, d.v.s. att se barnen som en grupp och att då i efterhand försöka tillvarata deras bästa utifrån t.ex. konsekvensanalyser. Om man ska förstå barnet, låta henne/honom komma till tals och se barnet som en enskild individ är detta enligt Halldén ett barns perspektiv man vill få fram. En utav informanterna sammankopplade barnets bästa med just barnets perspektiv i asylprocessen, men ibland kan dock barnets perspektiv av vad det anser vara bäst för han/hon krocka med vuxnas syn på vad de anser vara bäst för barnet. Vuxna har ett ansvar gentemot att ta tillvara barnets intressen men dessa intressen uppfattas möjligen inte som de bästa för barnet självt. Hessle (2004) menar att både vuxna och barn ser världen ur olika perspektiv och att anse att det ena perspektivet är det enda sanna kan vara skadligt för barnet eftersom verkligheten består i åtskilliga olika perspektiv.

Samtidigt måste man, enligt en utav informanterna, bortse ifrån sina egna västeuropeiska glasögon då vi har en syn på barnets bästa som kanske kan skilja sig från kultur till kultur.

”Barnperspektivet är ju både det konventionstagande som vi har och vad som ligger i det men också kommer man in på så mycket annat då som just har att göra med kulturell bakgrund som barnet har och som är viktig för det, oavsett.” (Domare)

Synen på barn kan skilja sig från kultur till kultur och Angel & Hjern (2004), menar att vi i västvärlden ofta ser barnen som sårbara och i behov av skydd, vilket Barnkonventionen och barnets bästa-principen visar på. I andra kulturer ses barnen som starka anpassningsbara individer som klarar stora påfrestningar och inte behöver lika mycket skydd som vi i västvärlden vill tillförsäkra dem.

Schiratzki (2005) menar att barns rättigheter i vissa fall motsätter sig varandra och att det komplexa i barns rättigheter kan skapa konflikter mellan t.ex. föräldrar och barn.

Skillnaden mellan ett vuxet perspektiv och ett barnperspektiv eller skillnaden mellan ett barnperspektiv och ett barns perspektiv blir mer synligt i de olika konkreta fallen som diskuterades i intervjuerna, inte minst när vi kom in på frågan huruvida barnets rättigheter och vad som är bäst för barnet samverkar.

Under intervjuerna var det särskilt några aspekter av barnperspektivet i asylprocessen som tydligt framkom och som alla informanter nämnde vid något tillfälle av intervjun. Dessa var barnets egna asylskäl, att barn får komma till tals, insyn och skyndsamheten i ett asylärende.

Barnets egna asylskäl,

Barnperspektivet har blivit förtydligat i den nya Utlänningslagen. Detta delvis genom att ytterligare betona barns egna asylskäl i NUtL 5 kap. 6 § 2st i synnerligen ömmande omständigheter och med detta menas att barnen inte längre betraktas som ett bihang till sina föräldrar utan själva kan framföra sina skäl för att stanna (www.lagrummet.se). Att barns egna asylskäl beaktas i högre utsträckning diskuterades i intervjuerna och detta ansågs innebära en stor förändring när det gäller att införa ett barnperspektiv i asylprocessen. Barnet ses som en individ och kan själv framföra sina skäl, inte som en del i en syskonskara eller som ett bihang till deras föräldrar.

En informant menade att innebörden av ett barnperspektiv i asylprocessen betyder att barns egna asylskäl ska beaktas utifrån att de är barn och att man inte kräver lika mycket av dem. Dock menar en del av informanterna att barn faktiskt sällan har egna asylskäl utan att anledningen till att de flytt till Sverige handlar om samma skäl till varför föräldrarna flytt, att barn endast följer med. Exempel på undantag är barn som utnyttjas som barnsoldater eller har utsatts för könsstympning. I stället menar informanterna att barns egna asylskäl verkligen tillämpas när barnet vistats i landet en tid och dess skäl till att stanna handlar om barnets ohälsa eller till dess anpassning till landet.

”Alltså barn har ju sällan kanske egna asylskäl, det är ju ganska ovanligt utan det är det här med om de mår dåligt eller om de har anpassat sig till Sverige”. (Domare)

”Barn kan mycket snabbare komma in i ett samhälle, till exempel kan jag tänka mig en situation då en person varit här ett tag men inte fått jätte mycket fäste i Sverige, inte fått lära sig svenska, inte börjar jobba [...] då

kan det väga för att personen inte har skäl egentligen för att stanna i Sverige [...] men om personen har ett barn med sig, barn har ju snabbare för att få fäste vid miljöer [...]. Det ska då kunna påverka beslutet i en annan riktning. Den här tiden kanske inte räcker för en vuxen att få fäste i ett land, men det räcker för ett barn, därför måste de få stanna” (Nämndeman)

En nämndeman berättade att det finns hemska exempel på att föräldrarna blivit utvisade ur Sverige för att de inte blivit integrerade men att barnen blivit det och att det är svårare för barn att hasta från land till land eftersom de rotas snabbare än vuxna.

Barnets egna asylskäl, enligt informanterna, handlar då om deras fäste i landet de flytt till, inte om deras ev. fruktan för förföljelse eller på grund av att deras land befinner sig i en väpnad konflikt. Dessa kriterier kan då tolkas som de vuxnas kriterier där barnen endast följer med. Barns egna asylskäl i NUtIL är betonat i kriteriet *synnerligen ömmande omständigheter* där skäl som anpassning till landet kan fungera som stöd för ett beviljande av ett uppehållstillstånd, det är här det tillämpas. Detta kan tolkas som att barn inte kan känna en välgrundad fruktan eller att de i Flyktingparagrafen endast ses som ett bihang till deras föräldrar. Deras skäl vägs inte in förrän i tredje ledet, i synnerligen ömmande omständigheter. Eeva Nykänen (2001), kritiserar UNHCR (se tidigare studier 3:1), där barn inte blir omnämnda i flyktingdefinitionen. Enligt Nykänen tolkning av denna handbok så kan inte barn under 16 år känna en välgrundad fruktan utan deras skäl vägs in i föräldrarnas skäl, alltså de fungerar som ett bihang till föräldrarna. Om barnet är under 16 år ska objektiva faktorer, så som hur det ser ut i deras hemland, vägas in tillsammans med föräldrarnas asylskäl. Nykänen menar att om denna handbok strikt efterföljs beaktas inte ett barnperspektiv då barnets behov likställs med sina föräldrars och ses därefter inte som individer i sig. Barnets medverkan i asylprocessen blir verklighet, enligt NUtIL, först efter att föräldrarnas objektiva och subjektiva faktorer blivit beaktade, vilket stämmer överens med UNHCR riktlinjer, dvs. om barnet är under 16 år.

Att som barn få komma till tals,

För att barn ska kunna få sina egna asylskäl ålagda i rätten måste de få komma till tals på något sätt. Antingen genom att de själva under utredningens gång framlägger sina skäl i samtal med Migrationsverket eller att de i muntliga förhandlingar i Migrationsdomstolen själva för sin talan, beroende på barnets ålder. Hur barnet för fram sina asylskäl och huruvida detta är utifrån barnets bästa var ett diskutabelt ämne i intervjuerna. En utav informanterna beskriver barnets talan utifrån ett barnperspektiv som en motsättning.

”Hur ska barnen komma till tals på ett bra sätt? För på ena sidan står ju intresset av att få fram barnets skäl, barnets perspektiv, men å andra sidan måste man ju göra det på ett sätt så att man inte skadar barnet, så att inte barnet far illa utav deltagandet i den här processen och det är ju svårt”.
(Domare)

Informanten menade också att många olika faktorer kan inverka på vad som kan förväntas av barnet så som upplevelser i hemlandet eller under flykten. Den information som beslutsfattarna i domstolen tar del av är skriftlig och de muntliga inslagen som består i förhör handlar om att klarlägga oklara punkter. Det är inte meningen att de sökande ska lämna en fullständig berättelse av skälen till flykten eller flyktvägen, dock menade informanten att det trots allt kan komma att gälla en rätt så fyllig redogörelse, beroende på trovärdigheten i Migrationsverkets utredning (som förvisso går att återförvisa).

Motsättningen mellan att barnet ska få komma till tals och att barn i samband med en muntlig domstolsförhandling kan fara illa var genomgående i många intervjuer. Dock kunde vi urskilja en skillnad mellan domarnas och nämndemännens tankar om att barn ska få komma till tals i rätten. Domarna hade som föregående citat en mer negativ inställning till att barn skulle närvara vid de muntliga förhandlingarna.

”Det handlar helt enkelt om att utsättas för förhör, att ifrågasättas, att sättas i en sådan situation är väldigt pressande för alla. Och då har man sagt att med hänsyn till att barn egentligen har svårt att uttrycka till och med egen vilja när de är allt för små, ska man undvika att sätta barn i en sådan situation och det gäller ju väldigt tydligt i den här typen av mål. (Domare)

”...skälen för att vilja stanna i Sverige är ju det som ska prövas så det måste ju komma fram, men det innebär ju inte att det måste komma fram så att barnet pratar direkt med oss, utan det undviker man ju i det mesta möjliga”
(Domare)

Tre utav domarna menade att barns närvarande i rätten kunde utnyttjas av föräldrarna och de kunde användas som en spelbricka. Barnet kunde känna en press på sig att det var upp till dem om familjen fick stanna eller inte. Detta, menade domarna, var inte att beakta ett barnperspektiv.

En utav nämndemännen menade, som domarna, att det fanns en möjlighet att de kunde utnyttjas i rätten men att det ålades på rättens ordförande att detta inte skulle kunna ske.

En annan nämndeman menade dock att det var förståeligt att barn blev utnyttjade som en spelbricka om föräldrarna själva inte anser att barnet far illa av förhandlingen.

”Tänk som asylsökande, du måste, man tänker på sitt barn, visst det kan vara traumatiskt för barnet att vara med i rätten men samtidigt så tror man ju som förälder att detta är chansen att kunna komma till Sverige och kanske komma undan ifrån förtryck och elände så det är såklart att man är beredd att gå rätt långt och så tror jag att man upplevt en del på vägen också”
(Nämndeman)

Nämndemännen hade till skillnad från domarna en mer positiv attityd till att barn för sin egen talan i rätten.

”Det kan väl säkert vara bra för nämndemännen och domarna att behöva se en verklig människa så att säga och se att det är ett barn, se en människa bakom historien. Så på det sättet kan det vara bra att de är med men om det är bra för dem själva det kan jag inte svara på, men jag tror överlag att det är bättre att man får ett ansikte till en historia annars är det ju mycket lättare att bara vända ett papper så att säga och ta ett beslut. (Nämndeman)

”Jag tror att grundregeln ska vara att om barnen anses tillföra någonting ska de ha rätt att delta i de här diskussionerna” (Nämndeman)

Nämndemännen såg i högre uträkning än domarna barn som starka individer som sakligt kunde redogöra för hur de själva upplevt sin situation och att det innebar ett värde att höra dem berätta i rätten, detta emellertid i förhållande till barnets mognad och ålder.

”...grundregeln är att man ska pröva deras rätt att vara med. Beror väl lite på hur gamla de är naturligtvis, men mognaden är väl viktigare än åldern antar jag. Det finns ju utomordentligt mogna åttaåringar och ganska tramsiga fjortonåringar så att det får väl hänga samman lite med mognaden”
(Nämndeman)

”man ska inte underskatta barn och barns förmåga att kunna delta även i vuxna sammanhang. Jag ser inget principiellt hinder mot att barn under 15 år deltar i förhandlingarna, jag kan inte se något sådant hinder, det kan mycket väl vara så att de kan bidra och faktiskt bidra på ett bra sätt i förhandlingarna” (Nämndeman)

Alla domarna var väldigt restriktiva när det gällde vid vilken ålder barn var lämpade att höras i rättsammanhang och menade att det finns en informell gräns vid 12 års ålder, är barnet yngre

hörs de generellt inte. Emellertid menade domarna att barn under 15 år ska avstå från att höras i rättssammanhang.

”Om barnen är under tolv år så tillmäter man inte ens deras önskan eller vilja [...] det innebär också att de inte ska höras i domstol innan dess [...] det finns inga legala förbud mot detta man får åberopa, men de allra flesta domare tillämpar någon sorts regel att är man under femton ska man nog försöka undvika att de hörs” (Domare)

Åldersgränserna har alltså inget lagligt stöd men används, enligt domarna, vanligen i andra rättssammanhang t.ex. vårdnadstvister i länsrätten.

Eva Nykänen (2001) skriver att ECHR:s (se tidigare studier 3:1) praxis inte visar på att barn har en generell rätt att närvara i rätten eller att det finns en minimiålder men att barn dock har samma rättigheter som vuxna. Nykänen menar att det finns möjlighet att rätten organiserar och anpassas så att små barn också kan närvara i rättssammanhang men ser även detta som problematiskt då barnet kan utnyttjas av auktoriteter som är oroade av den ökande flyktingsituationen. Nykänen menar att om ett barn anses vara moget nog att berätta om upplevda känslor och upplevelser kan det också medvetet tala osanning för att kunna få stanna i landet. Detta för att barnet då också kan anses ha en förståelse för dess egen situation i asylprocessen.

Enligt domarna kan dock barnet föra sin talan på annat sätt än i rätten och behöver alltså inte närvara vid en muntlig förhandling. Genom samtal med barnet som görs på Migrationsverket kan barnet få sin röst hörd och domare och nämndemän kan sedan ur detta skriftliga material urskilja barnets egna asylskäl. Positivt med att samtal med barnet sker på Migrationsverket är att det finns möjlighet till att föra samtal i en lämpligare miljö än domstolsmiljön. En domare menade att om beslutsunderlaget inte är tillräckligt för att avgöra om barnet har tillräckliga asylskäl så får man begära att Migrationsverket kompletterar utredningen med sådana samtal,

”De har eller påstår sig ha i alla fall, det vet vi ju inte hur det här kommer att fungera, personal som är duktiga på att förhöra barn och de har miljöer där förhör lämpar sig bättre, samtalsrum mer än rättssalar” (Domare)

Dock är det, enligt två utav de andra domarna, viktigt att samtalen gjorts på ett utförligt och tillfredställande vis d.v.s. att det finns rätt utbildade personer som tar hand om barnet och att det krävs en särskild samtalsmetodik i förhören med barnet. Viktigt är att rätt frågor ställs och viktigt är likväl vilka förutsättningar barnet har getts innan och under samtalet.

”Det är viktigt att man hela tiden under processens gång har rätt utbildade personer som tar hand om de här barnen så att det blir rätt, så att det ställs rätt frågor, inga ledande frågor alltså, det krävs nog en speciell teknik för att intervjua barn så att de känner att de vågar svara” (Domare)

”Jag skulle helst vilja att Migrationsverket redovisar sina samtal med barnen i dialogform, alltså utskrift av ett dialogförhör, där man kan se, alltså, det viktiga är ju hur frågorna ställs. Det är inte bara svaren utan det är ju också hur man har presenterat frågorna [...] det är ju en problematik som man som domare har att hantera nämligen det underlag som finns, hur har det kommit till? [...] till exempel här tycker jag att det är för mycket ledande frågor för att man ska kunna dra riktiga slutsatser, är det verkligen det som barnet hade tänkt säga eller är det öppna och bra frågor och spontana svar ifrån barnet” (Domare)

Ingen utav nämndemännen kommenterade annat än att barnet skulle framlägga sina skäl i domstolssammanhang.

Enligt Norström, (2004) är det många olika avseenden som påverkar den information som kommer utav samtalen med barnet. För att barnet ska kunna föra fram sina egna skäl i dessa samtal så att skälen och informationen i samtalet blir trovärdiga krävs det att en mängd faktorer samverkar. Det kan handla om miljön i samtalsrummet, kompetensen på personalen, dvs. huruvida de har utbildning i samtalsmetodik så att frågorna ställs på ett lämpligt vis. Vad som likaså har betydelse, som en utav respondenterna ansåg, är de förutsättningar som barnets getts innan samtalet och den situation barnet befinner sig i under samtalet.

Faktorer som kan spela roll är barnets mentala hälsa, om barnet befinner sig i ett kristillstånd och till den tillit barnet känner för den som intervjuar. Barnet kan lida av PTSD som följd av traumatiska händelser i hemlandet, under flykten eller på grund av den flyktingsituation det befinner sig i där symptom som sömnsvårigheter, ångest, rädsla eller regression kan förekomma. Det är av stor vikt att barnet då verkligen får tillfälle att berätta om sina händelser och får möjlighet att föra sin talan, dvs. föra fram sina egna asylskäl. För att ett barn ska kunna berätta om sina svåra händelser måste intervjuaren våga ställa djupgående frågor och inte förlita sig på att andra ska genomföra samtalet, vilket varit ett utav de företeelser som Rädda barnen kritiserat för att inte blivit gjort i den tidigare asylprocessen.

En dialog mellan barnet och intervjuaren måste fullföljas eftersom det utifrån ett barnperspektiv kan vara oetiskt om dessa samtal inte följs upp då man kan riva upp svåra känslor som barnet inte kan hantera självt.

Som professionell är det viktigt att beakta alla dessa bakomliggande faktorer som kan utgöra en förutsättning för att det dokumenterade samtalet blir så utförligt som möjligt och att dessa faktorer tas med i bedömningen av ett barns asylärende (Heptinstall Ellen, Sethna Vaheshta, Taylor Eric, 2004) (Kristal –Andersson, 2001) (Øvreeide,2001) (Angel & Hjern 2004) (Rädda barnen 2003; Rädda barnen 2005).

Insyn och skyndsamhet i ett asylärende

Ett utav huvudsyftena med att ersätta Utlänningsnämnden med Domstolsförhandlingar är att öka öppenheten och muntligheten i ett ärende (www.regeringen.se). Alla informanter menade att detta var en positiv förändring ur ett barnperspektiv. Allmänheten kan ta del av det offentliga domstolsmaterialet och erhålla en större förståelse och en inblick för vad som händer i asylprocessen. Detta kan innebära att godtycklighet inte kommer att förekomma i så hög grad. Något annat som nämndes i samband med insynen var att det kan innebära en psykologisk fördel för de asylsökanden att kunna se dem som fattat besluten, att få domen muntligen resonerat för sig i rätten, speciellt i fall där det blivit avslag och att detta var ett bra inslag för barnen också.

”Ja, alltså rent principiellt tycker jag att det är ganska rakt och redigt att det blir så här, att det blir en öppen domstolprocess i de här ärendena i stället för någon slags förvaltningsprocess, det tror jag är bra. Jag tror det kommer att gagna själva diskussionen om invandrings och flyktingfrågor också”
(Nämndeman)

Negativt med offentligheten i dessa mål, menade en informant, är att man blottlägger barnets sociala omständigheter men att det dock finns möjlighet till stängda dörrar när viss information är sekretessbelagt.

En annan bra förändring med denna nya asylprocess, enligt informanten, var att de trodde att de långa väntetiderna skulle försvinna. Att de asylsökande inte behöver lämna in nya ansökningar gång på gång och aldrig få ett slutgiltigt beslut utan att det i domstol finns en laga kraft vunnet beslut och därav ett definitivt slut på asylprocessen.

”just att försöka få bort de här långa väntetiderna med nya ansökningar gång på gång som sällan får något svar, förrän alla har försökt att begå självmord och bli apatiska, då kanske”
(Nämndeman)

Några utav informanterna menade att korta handläggningstider var något att eftersträva då barnet anpassas fortare till en ny tillvaro, särskilt om barnet är något år gammalt vid ankomsten. Vid beslutet kan barnet ha levt större delen av sin livslängd i det nya landet, blir det då ett avslag kan det innebära en ödesdiger konsekvens för barnet då barnet måste lämna det enda land som upplevts som ett hem.

”Vi har ju ett väldigt kort verksamhetsmål, två månader ska vi avgöra dem målen på och två månader kan ju vara en lång tid i vissa sammanhang men om man ska hålla förhandling är det inte långt [...] Det är ju ett sätt att iaktta ett barnperspektiv” (Domare)

Hessle (2004) menar att barn inte har samma perspektiv av tid som vuxna dvs. förmågan att skilja på kort eller lång tid. De kan inte heller, enligt Hessle förutse framtiden eller inneha ett historiskt perspektiv i samma utsträckning som vuxna. Enligt detta antagande har skyndsamheten ingen som helst betydelse utifrån ett barnperspektiv då barnet inte kan skilja på månader eller år. Dock menar Hessle att detta beror på barnets mognad och ålder. Att inte veta sin framtid är kanske det som trots allt avgör, oavsett ålder eller mognad, inte den exakta tiden. Om barnet kommer till landet med sina föräldrar så är det sannolikt att barnet blir påverkat av föräldrarnas ev. oro och en kortare handläggningstid kan vara en förutsättning för att beakta ett barnperspektiv i praktiken.

4.3 Kunskap om barnperspektiv i rätten

Enligt Barnombudsmannen (2001) förutsätter barnets bästa-principen i Utlänningslagen att beslutsfattare innehar kunskap i ett beaktande av barnperspektivet då principen utgår ifrån beslutsfattarens egna värderingar om vad som är bäst för barnet i den situation den befinner sig i. Risker som godtycklighet kan annars förekomma som kan påverka barnets rättsäkerhet. Anledningen till att barnperspektivet inte är definierat grundar sig på barnets rätt till att få en individuell prövning och vad som är barnets bästa varierar beroende på omständigheterna barnet befinner sig i.

Hydén (1998) menar att även om en lag är precist formulerat är det ändå nödvändigt att inneha kunskap om ämnesområden för att kunna tillämpa lagen och denna kunskap kan införskaffas antingen genom att tillämparna själva studerar ämnet eller att experter kallas in för rådfrågning.

Även Ricoeur (1993) kan anses ha ett likvärdigt resonemang då Ricoeur menar att tolkning av en text är uppdelat i att förklara och i att förstå texten men att dessa måste samverka. Genom att förklara en texts innehåll och intention så öppnar man upp textens struktur för att sedan förstå texten genom att breda ut det som resulterats ur den. Att tolka är, enligt Ricoeur, inte att följa textens intention, utan att öppna upp för egna tankar och reflektioner för den som tolkar texten. Detta stämmer överens med Barnombudsmannens intentioner av hur barnets bästa-principen ska användas. Barnperspektivet är inte definierat i Utlänningslagen på grund av barnets rätt till en individuell prövning.

Några utav informanterna ansåg att det var en självklarhet att kunskap om tillämpningen av ett barnperspektiv måste innehas av beslutsfattare i rätten. De menade att det måste finnas utbildning då det alltid finns nya vinklar och nya rön som beslutsfattarna måste ta till sig.

”Självklart behövs det kompetens om barn i rätten. Vi har försökt att åstadkomma det genom att ha utbildning för att lägga upp just detta med att hur man för samtal med barn, alltså den kunskapen har vi försökt föra in, men fullärd blir man ju aldrig” (Domare)

En nämndeman menade att det var bra att det fanns barnkompetens i rätten men att det inte gick att välja ut nämndemän utifrån deras utbildning i barnfrågor, utan att utbildningen skulle ske efter det att de hade utsetts eller att extern hjälp i form av t.ex. en psykolog skulle rådfrågas. En annan nämndeman tyckte det var konstigt att nämndemännen inte erhållit mer utbildning kring barnperspektivet i den nya Utlänningslagen då man har valt att lyfta upp barnperspektivet som en så pass stor del i lagen. Alla nämndemännen tyckte att utbildningen varit kortfattad och informationsfattig.

”Jag tycker att vi har fått väldigt dåliga förutsättningar vi som har blivit nämndemän för att lära oss om barnperspektiv” (Nämndeman)

Tankarna skiljde sig åt och vi kunde urskilja tre läger av olika åsikter. De som tyckte det var självklart att det fanns ett behov och att domarna och nämndemännen skulle utbildas, de som var lite osäkra och menade att det var viktigt att Migrationsdomstolen och dess beslutsfattare förestod denna kunskap men att den direkta kontakten och samtalen med barnen skulle genomföras av annan expertis och slutligen de informanter som inte alls tyckte det var behövligt. De menade att beslutsfattarna i domstolen var generalister och skulle representera en juridisk sakkunskap och ett allmänomdöme. Domstolen är ingen utredande verksamhet

utan den tar ställning till det som finns på bordet och de muntliga förhör som sker på plats. En domare menade vidare att:

”Jag tror att de flesta människor i Sverige har koll på detta, alla vet liksom att barn behandlas på ett visst sätt” (Domare)

,men dessa informanter menade dock att det ibland var behövt att rådfråga expertis för ett skriftligt utlåtande.

Barnperspektivet i Utlänningslagen är inte definierat av den anledningen att man ska undvika att godtycklighet används av beslutsfattarna. Det ska finnas utrymme för egen reflektion och egna värderingar. Enligt Ricoeur (1993) finns det en konflikt mellan det objektiva med en text, nämligen att förklara, och med det subjektiva, att förstå. Det objektiva i en text härstammar ifrån naturvetenskapen och från teknisk expertis och det subjektiva handlar om humanism, etik och personliga val. Både dessa samverkar dock. För att kunna tolka en text behövs det objektiva i en text, dvs. lagtexten men för att inte texten ska bli låst, och som några informanterna menade att enbart förlita sig på expertis, bör det subjektiva medverka till att texten öppnas upp och skapas. Beslutsfattarna, domarna och nämndemännen i Migrationsdomstolen kan här likställas med det subjektiva. För att lagen ska tolkas enligt Ricoeur textteori är deras tankar och värderingar behövliga. Lagen skapas av dem som tillämpar den och beslutsfattarna är då i behov av kunskap i ett beaktande av barnperspektivet. Att enbart förlita sig på deras egna värderingar kan leda till en brist i barnets rättsäkerhet. Kunskapen kan enligt Hydén (1998) dessutom erhållas med hjälp utav experter.

4.4 Barnperspektivets förutsättningar

Vilka förutsättningar finns för att kunna beakta ett barnperspektiv i Migrationsdomstolen? Vi har tidigare redogjort för informanternas tankar kring ett barnperspektiv och några exempel på hur detta barnperspektiv kan komma att visa sig i praktiken i form av barns egna asylskäl, att barn får komma till tals, insyn och skyndsamhet och huruvida kunskapen i ett beaktande av detta perspektiv var behövt.

Något annat som kan påverka förutsättningar för huruvida det perspektiv kan komma att beaktas är på det sätt rätten är organiserad och vad det finns för drivkrafter bakom rättens handlande. Hydén (1998) beskriver tre olika motivationssystem där vi kunde se ett mönster utifrån det empirimaterial vi erhållit.

En del utav informanterna menade att när det väl gäller huruvida man ska beakta ett barnperspektiv eller inte så är det lagen man ska titta på. Vad som står beskrivet i lagtexten och vad lagstiftaren har för utgångspunkt.

”Jag vet inte riktigt om jag har klart för mig vad man är ute efter med ett barnperspektiv men Migrationsdomstolen ska ju följa uppsatta lagar och regler och de är naturligtvis utformade inte bara för vuxna utan även för barn” (Nämndeman)

”Jag kan bara se vad lagstiftaren har för utgångspunkt och jag utgår ifrån att jag och alla andra domare kommer att beakta det när de avgör målen” (Domare)

I det självreglerade systemet som Hydén (1998) beskriver är drivkraften bakom besluten lagar och pliktregler. Detta kan sammankopplas med pliktetiken där pliktens kännetecken är att den är absolut, enkel och går ut på att göra det som anses vara rätt att göra utifrån uppsatta regler. Att handla utifrån plikt behöver inte betyda att man alltid gör något gott utan det goda är en följd utav att plikten följs (Henriksen och Vetlesen 2001). I Sverige har vi en reglerad invandring, en utav informanterna menade att det är inom den ramen beslutet fattas då det egentligen är den ramen som är den mest avgörande för frågan om någon ska få stanna eller inte. Respondenten menade att den ramen är snävt dragen i Sverige och att:

”Barnperspektivet ligger som en del i den avvägning man ska göra när man ska bedöma de skäl som finns, då är det den yttre ramen för vilka som får stanna och vilka som inte får stanna, för barnperspektivet innebär inte att barn får stanna, så är det ju” (Domare)

Dock att enbart följa regler och lagtext är enligt Ricoeur (1993) att låsa sig i objektiva faktorer dvs. att inte öppna upp för humanistiska värderingar där etik och moral är viktiga aspekter.

Man får då endast en förklaring på hur texten ska tolkas, inte hur den ska förstås.

Rättigheter är inte alltid moraliska och moraliska rättigheter har inte alltid legalt stöd (Schiratzki, 2005). Ricoeur menar att dessa båda måste finnas med i tolkningen och därav i tillämpningen av en text.

Hydén (1998) beskriver även det planerade systemet där drivkraften bakom beslutet handlar om mål – medel karaktär. Här tar rätten hjälp av experter för att stödja sina beslut och nyttsynpunkter förutses för att se till konsekvenserna av beslutet. Konsekvensetiken (Henriksen och Vetlesen 2001) fungerar på samma vis, innan beslut tas övervägs de olika

konsekvenserna av handlandet och därefter tas det beslut som anses inbringa de bästa konsekvenserna för det tänkta målet. En utav informanterna föreslog konsekvensanalyser i samband med beslut i Migrationsdomstolen. Problematiken blir dock att det kan anses vara tidskrävande och att beslutsfattarna kanske inte kommer överens om vad det bästa beslutet innebär. En bra förändring sett ur ett barnperspektiv var enligt informanterna att handläggningstiderna skulle bli kortare i den nya asylprocessen, vilket kan försenas med detta system.

Att ta hjälp av experter kan dessutom hindra tillämpningen av lagen då det är viktigt att beslutsfattarna själva tolkar och öppnar upp lagtexten (Ricoeur 1993).

Barnombudsmannen (2001) menar att beslutsfattarna ska utgå ifrån sina egna värderingar utifrån barnets situation när det gäller beaktandet av ett barnperspektiv.

Det intervenerande systemet som Hydén (1998) beskriver använder man sig av kompromisser och där är det sammanhanget som avgör besluten och detta system styrs i mindre grad av lagenliga överväganden utan i stället av förhandlingar som en metod att nå resultat. Både nämndemännen och domarna ansåg att det var svårt att veta hur barnperspektivet kan komma att se ut i praktiken då de inte hade ett konkret fall framför sig. Att handla utifrån den situation man befinner sig i, att besluta utifrån ett individuellt fall beskrivs enligt situationsetiken (Henriksen och Vetlesen, 2001) som att ansvaret läggs på den som ska fatta beslutet utan att ta hänsyn till normer, regler, konventioner eller andra förväntningar eller krav som ställs utan dessa ska enbart fungera som vägledning.

4.5 Diskussion

Barnperspektivet, som vi ser det, i Utlänningslagen är en del av de plikter och regler som ska följas. Perspektivet är dock inte definierat vilket kan vara problematiskt i praktiken. Den reglerade invandringen innebär att barnet måste uppfylla vissa kriterier för att kunna stanna i Sverige, samtidigt ska barnperspektivet beaktas inom ramen av dessa regler. Barnperspektivet i teorin innefattar en bred ram av aspekter som att barn ska skyddas, respekteras och komma till tals. Det innefattar både ett vuxet perspektiv på ett barns tillvaro och barnets egna perspektiv. I praktiken emellertid av vad vi har urskiljt i vårt empirimaterial delas perspektiven åt.

Nämndemännen menade att det var viktigt att barn skulle få komma till tals i rätten så att deras åsikter blev hörda. Detta kan ses som ett barns perspektiv då barnet självt kan berätta sin berättelse. Domarna menade dock i större utsträckning att domstolsmiljön utgjorde en

olämplig miljö för barnen, i alla fall för barn under 15 år. Detta kan kopplas samman med ett vuxet perspektiv på ett barns tillvaro då det anses nödvändigt att skydda barnet ifrån att fara illa av en medverkan i en muntlig domstolsförhandling.

Det finns alltså en motsättning i detta beaktande av barnperspektivet i praktiken. Halldén (2003) menar att för att kunna få ett barns perspektiv måste barnet få komma till tals. Några utav domarna menade att barnen kan komma till tals på annat vis än i domstolsmiljön, genom det skriftliga materialet ifrån Migrationsverket. Dock kan detta vara problematiskt om inte det skriftliga materialet är så pass utförligt att beslutsfattarna kan utläsa att ett barnperspektiv beaktats. Även med en utskrift i dialog form av samtalen, där man kan se att frågorna inte varit ledande är det alltså problematiskt med tanke på barnets aktuella förutsättningar, t.ex. dess mentala hälsa och därefter huruvida skälen kan utläsas under dessa förutsättningar.

En annan aspekt av detta problem som ingen utav informanterna berörde var de olika leden i tolkningen som uppkommer när de ska tolka Migrationsverkets utskrifter. Hänsyn måste tas, enligt Norström (2004) till att den textliga reproduktionen är en spegling av utredarens sätt att översätta en dialog till text och att varje händelse skiljer sig beroende på i vilken form den berättas. Översättningen sker från det asylsökande barnet (eller dess föräldrar) till tolken, till handläggaren och sedan till beslutsfattaren. Mycket kan hända på vägen. Språket är en annan aspekt som inte berördes. Även i rättssalen, om inte barnets självt eller dess föräldrar pratar svenska, är det i bruk att använda tolk. Problematiken med att använda tolk är att mycket av det som sägs och menas kan gå förlorat eller missförstås i översättningen från ett språk till ett annat.

Hydén (1993) delar upp rättsvetenskapen i två olika riktningar, det vertikala domarperspektivet och det horisontella användarperspektivet. Vad vi kunde urskilja i empirimaterialet så existerar båda dessa inriktningar. Nämndemännens perspektiv överensstämde med den horisontella inriktningen, dvs. de såg andra faktorer som kunde påverka beslutet så som barnen själva, ekonomi och politik. Domarna hänvisade till Utlänningslagen och lagtext som drivkraft bakom beslutet och hade likheter med den vertikala inriktningen. Båda dessa inriktningar är behövliga anser vi då det innebär att beslutet grundar sig på både lagens syfte, lagens text och på andra utomstående faktorer så som synen på barn, politik etc. När dessa samverkar kan det innebära goda förutsättningar för att ett barnperspektiv kan komma att beaktas då ett brett perspektiv innefattas.

Samtidigt som det i praktiken finns en motsättning i tolkningen av ett barnperspektiv, som vi ser det (då vad som är bäst för barnet skiljer sig beroende på vilket perspektiv man innehar), finns det stora möjligheter för beslutsfattarna i lagen att själva utifrån barnets situation reda ut

vad som är bäst för just *det* barnet, vilket gynnar barnets rättsäkerhet. D.v.s. att handla utifrån ett situationsenligt resonemang. Detta förutsätter dock att beslutsfattarna innehar kunskap i hur de i praktiken ska beakta ett barnperspektiv. Detta, menar vi, är en god förutsättning.

4.6 Sammandrag

Vårt syfte med denna uppsats var dels att undersöka förutsättningar i huruvida ett barnperspektiv kan komma att beaktas i den nya asylprocessens andra instans, Migrationsdomstolen.

Den gamla asylprocessen blev kritiserad för bl.a. bristande öppenhet och insyn i asylärenden, osäkerhet inför hur barn ska höras, d.v.s. hur barnets asylskäl ska uppmärksammas, hur frågorna ska ställas och hur barnets upplevelser ska bemötas. Utlänningsnämnden hade enbart i undantagsfall muntliga förhandlingar där barn närvarade och ärenden borde ha återförvisats till Migrationsverket. Den nya asylprocessen innebär att Utlänningsnämnden ersätts av Migrationsdomstolar och Migrationsöverdomstol. Detta innebär dels att asylärenden kan granskas och att insynen i processen förbättras. Utifrån vårt empirimaterial är detta i enlighet med att beakta ett barnperspektiv då det gynnar barnet att processen är öppen för allmänheten att kontrollera. Den nya Utlänningslagen innebär utökad beaktande av barnperspektivet och ytterligare betoning av barns egna asylskäl. Detta är goda förutsättningar för att ett barnperspektiv ska beaktas. Dock finns det, enligt vår studie, fortfarande en osäkerhet inför hur barn ska höras då våra respondenters resonemang skiljde sig åt. Dels ansågs de muntliga förhandlingarna till en viss del vara en olämplig miljö för barn under 15 år, dels ansågs det vara en fördel för barnet självt att kunna föra fram sin egen talan.

Hur frågor i samtalet med barnet ställs och hur barnets upplevelser blir bemötta ansågs vara en viktig del i att beakta ett barnperspektiv men att kunskap i t.ex. samtalsmetodik och annan expertis var behövlig. I fall där barnet inte hörs i rätten var en viktig del att samtalen ifrån Migrationsverket var så utförliga som möjligt för att genom dessa beslutsunderlag bedöma huruvida ett barnperspektiv har beaktats. Dock kan detta trots allt innebära svårigheter då de olika leden i tolkningen komplicerar översättningen.

Att inneha ett situationsenligt resonemang i samband med beslutsfattandet kan anses vara en förutsättning för ett beaktande av barnperspektivet då det öppnar upp för kompromisser och individuella bedömningar.

Vårt syfte var dessutom att utifrån beslutsfattarens synsätt på Migrationsdomstolen undersöka vad ett barnperspektiv i asylprocessens andra instans innebär. Vår undersökning visar på att barnperspektivet i teorin innefattar ett brett perspektiv där bl.a. barnet som skyddsbehövande och barnet som en enskild individ beaktas men att det i praktiken kan indelas i två perspektiv, ett barnperspektiv och barns perspektiv. Exempel på detta är när barn ska komma till tals då våra respondenter hade skilda åsikter kring om detta var lämpligt eller inte.

4.7 Slutord

Att studera barnperspektivet i samband med asylprocessen har varit intressant och givande och vi upplever att vi erhållit kunskap i både barnperspektivets breda ram och hur det i praktiken kan te sig i den nya asylprocessen. Även om materialet inte kan anses vara generaliserbart så är vår förhoppning att det kan vara intressant i syfte att få en inblick i tankar och åsikter av beslutsfattare i Migrationsdomstolen, om deras syn på ett barnperspektiv och hur detta kan komma att beaktas i praktiken.

Vi anser att det vore spännande att efter några år undersöka huruvida ett barnperspektiv har beaktats i den då etablerade Migrationsdomstolen.

Litteraturförteckning

Alm Lars-Göran (2001). *Religionskunskap*. Norrköping: Natur och kultur.

Angel Birgitta & Hjern Anders (2004). *Att möta flyktingar och deras familjer*. Lund: Studentlitteratur.

Barnkommittén (1996). *Barnkonventionen och utlänningslagen*. SOU 1996:115. Stockholm: Fritze.

Barnombudsmannen (2001). *Barnets bästa: från vision till verklighet*. Stockholm: Barnombudsmannen, Fritzes.

Hartman Jan (2004). *Vetenskapligt tänkande: från kunskapsteori till metodteori*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Henriksen Jan-Olav & Vetlesen Arne Johan (2001). *Etik i arbete med människor*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Hessle Sven (2004). *Samtal med B: om att finna sitt språk*. Stockholm: Mareld.

Hobohm Susanne (2003). *Barnets rätt: handbok för vuxna*. Stockholm: Liber.

Hydén Håkan (1998). *Rättssociologi som rättsvetenskap*. Lund: Sociologiska institutionen.

Kristal-Andersson Binnie (2001) *Att förstå flyktingar, invandrare och deras barn: en psykologisk modell*. Lund: Studentlitteratur.

Kvale Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Melander Göran (1972). *Flyktingar och asyl*. Stockholm: Norstedt.

Norström Eva (2004). *I väntan på asyl: retorik och praktik i svensk flyktingpolitik*. Umeå: Boréa.

Rasmusson Bodil (1994). *Barnperspektiv: reflektioner kring ett mångtydligt och föränderligt begrepp*. Stockholm: Barnombudsmannen.

Ricoeur Paul (1993). *Från text till handling: en antologi om hermeneutik*. 4 uppl. Stockholm: Stehag.

Rydberg Lars (2000). *Etik och livsfrågor*. Stockholm: Bonniers Utbildning AB.

Schiratzki Johanna (2005). *Barnets bästa i ett mångkulturellt Sverige: en rättsvetenskaplig undersökning*. 2 uppl. Uppsala: Iustus.

Øvreeide Haldor (2001). *Samtal med barn: metodiska samtal med barn i svåra livssituationer*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Rapporter

Rimstein Eva (2005). *Barns egna asylskäl: uppföljande kartläggning*. Rädda Barnen

Artiklar

Halldén Gunilla (2003). Barnperspektivet som ideologiskt eller metodologiskt begrepp. *Pedagogisk forskning i Sverige*. Årg 8, Nr 1-2, ss 12-23. PDF format.

Tillgänglig: <http://www.ped.gu.se/biorn/journal/pedfo/pdf-filer/hallden.pdf#search=%22Gunilla%20halld%C3%A9n%20Barnperspektivet%20som%20ideologiskt%20eller%20metodologiskt%20begrepp%22> (2006-05-18)

Heptinstall Ellen, Sethna Vaheshta, Taylor Eric (2004). PTSD and depression in refugee children. *European Child & Adolescent Psychiatry*. Vol 13, Nr 6, ss 373- 380.

Tillgänglig: [www.hkr.se/biblioteket/Elektroniska tidskrifter och fulltextdatabaser/ Academic Search/ PTSD and refugee children](http://www.hkr.se/biblioteket/Elektroniska_tidskrifter_och_fulltextdatabaser/Academic_Search/PTSD_and_refugee_children).

Nykänen Eeva (2001). Protecting Children? The European Convention on Human Rights and Child Asylum Seekers. *European Journal of migration and law*. 3, ss 315-345. (2006-04-29)

Tillgänglig: [www.hkr.se/biblioteket/Elektroniska tidsskrifter och fulltextdatabaser/ Academic Search/ titel och författare](http://www.hkr.se/biblioteket/Elektroniska_tidsskrifter_och_fulltextdatabaser/Academic_Search/titel_och_forfattare))

Internetkällor

Barnrättskommittén. *FN:s sammanfattande slutsatser*. (Elektronisk). PDF format.

Tillgänglig: http://www.bo.se/files/publikationer,%20pdf/externt_bk_sv/sammanfattande%20slutsatser%202005.pdf (2006-04-10).

Barnombudsmannen (senast uppdaterad 2003). *Barnkonventionen*. (Elektronisk).

Tillgänglig: <http://www.bo.se/Adfinity.aspx?pageid=55>. (2006-04-20).

CODEX (senast uppdaterad 2006). *Regler och riktlinjer för forskning*.

Tillgänglig: <http://www.codex.vr.se/oversikter/manniskor/manniskor.html> (2006-04-16).

Domstol. *Från ansökan till slutligt avgörande*. (Elektronisk).

Tillgänglig:

http://www.dom.se/upload/Arende/Migration/fran_ansokan_till_avgorande_stor.gif (2006-04-25).

FN (senast uppdaterad 2006-04-26) *FN:s allmänna förklaring*. (Elektronisk).

Tillgänglig: http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/page/?module_instance=7 (2006-05-09).

Högskolan Kristianstad,

Tillgänglig: www.hkr.se

Lagrummet. *Förvaltningslagen*. (Elektronisk)

Tillgänglig: http://62.95.69.15/cgi-bin/thw?%24%7BHTML%7D=sfst_lst&%24%7BHTML%7D=sfst_dok&%24%7BSNHTML%7D=sfst_err&%24%7BBASE%7D=SFST&%24%7BTRIPSHOW%7D=format%3DTHW&BET=1986%3A223%24 (2006-05-15).

Lagrummet. *Utlänningslagen*. (Elektronisk). PDF format.

Tillgänglig: <http://62.95.69.3/SFSdoc/05/050716.PDF> (2006-04-30).

Migrationsverket (2006) *Migrationsverkets uppdrag*. (Elektronisk). PDF format.

Tillgänglig: http://www.migrationsverket.se/infomaterial/om_verket/uppdrag_sv.pdf (2006-05-30).

Regeringen (senast uppdaterad 2006). *Ny instans- och processordning i utlännings- och medborgarskapsärenden*. (Elektronisk).

Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/2674/a/14633> (2006-04-22).

Riksdagen. *Tillfällig lag gör det möjligt med ny prövning av uppehållstillstånd*. (Elektronisk).

Tillgänglig:

<http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=12015&rm=2005/06&id=2864> (2006-06-01)

Ansvarsfördelning

Vi har valt att göra det mesta av uppsatsarbetet tillsammans, detta dels för att underlätta ett enhetligt skriftspråk och således förhoppningsvis bättre läsförståelse, men även för att det har underlättat när vi diskuterat oss framåt i uppsatsen gällande dess uppbyggnad och innehåll. Vissa avsnitt har vi dock delat upp mellan oss men allting under processens gång har resonerats om sinsemellan och vi har kontinuerligt gjort ändringar och tillägg i varandras ansvarsområde.

Kommunikationen med informanterna fördelade vi på så sätt att Linda ansvarade för kontakten med nämndemännen och ansvarade för att de fick den grundläggande informationen om vår uppsats innan intervjutillfällena. Zandra hade på samma vis hand om kontakten och informationen med domarna. Vi närvarade både vid samtliga intervjuer men delade upp ansvaret så vi varannan gång antingen ansvarade för själva intervjun, eller för bandinspelning och muntlig information om sådant som behövdes tydliggöras. Ansvaret för transkriberingarna av de färdiga intervjuerna delade vi mellan oss.

De färdiga intervjutranskriberingarna har vi tillsammans genomarbetat, plockat ut det som varit mest relevant, och sedan har Linda efter att kategorisering gjorts ansvarat för analysdelen. Zandra har ansvarat för metoddelen och genomförandet. Våra teoretiska utgångspunkter har vi på delat upp så att Zandra ansvarat för de teoretiska utgångspunkterna om barnperspektiv och Linda om de rättssociologiska och etiska utgångspunkterna.

Under hela uppsatsen gång gäller just att vi endast har ansvarat för vissa delar, ingen del i uppsatsen har skrivits och färdigställts helt på egen hand.

Hej,

Vi heter Linda Nemes och Zandra Ahnstedt och vi studerar på Högskolan i Kristianstad till Socialpedagoger. Vi har påbörjat ett examensarbete, C-uppsats, av beaktandet av barnperspektivet i den nya asylprocessens sista instans, det vill säga i Migrationsdomstolarna och är intresserade av dina tankar kring detta.

Vårt syfte med detta arbete är att undersöka förutsättningarna i huruvida ett barnperspektiv kan beaktas i den nya asylprocessens andra instans, det vill säga Migrationsdomstolen samt att ur dessa beslutsfattares synsätt utröna vad ett barnperspektiv i dessa sammanhang representerar.

Intervjun kommer att innehålla frågor kring barnperspektivet och om användningen av detta i samband med den nya processordningen.

Ert deltagande är frivilligt och det finns möjlighet att avbryta intervjun när ni vill, även i efterhand. Ni kan också välja att inte besvara enskilda frågor.

Om ert samtycke ges, kommer en bandspelare att användas för att underlätta intervjuprocessen.

Materialet kommer enbart att finnas i avpersonifierad form efter eventuell transkribering och förstöras efter det att studien är färdig. Intervjumaterialet kommer att behandlas konfidentiellt, d.v.s. vi kommer inte att nämna namn eller händelser som kan identifiera dig och materialet kommer att bevaras så att inga obehöriga har tillgång till det.

Examensarbetet kommer endast att användas i studie syfte, offentliggöras och kommer finnas tillgängligt via högskolebiblioteket.

Vi ser fram emot att träffa er.

Med Vänliga Hälsningar

Namn: Linda Nemes
Tel: xxxx-xxxxx
e-post: xxxxxxxxxxxx@xxx.xxx

Zandra Ahnstedt
xxxx-xxxxxx
xxxxxx_xxxxxxxxxx@xxxxxxxx.xxx

Anna Lundberg, handledare

Medgivandeblankett

Barnperspektivet i den nya asylprocessen

Jag har tagit del av informationen av studien angående barnperspektivet i den nya asylprocessen.

Jag har också tagit del av informationen att deltagandet är frivilligt och att jag kan avbryta när som helst utan att ange någon orsak.

Härmed ger jag mitt samtycke till att medverka i studien och att bli intervjuad samt att intervjun spelas in på band.

Ort, datum

.....

Underskrift

.....

Namnförtydligande

.....

Att tänka på innan intervjun

- Fråga om de har några frågor angående informationsbladet eller om uppsatsen/intervjun i övrigt.
- Medgivarblanketten, berätta om det etiska rådet
- Berätta om projektet

Att tänka på efter intervjun

- Fråga om det är ok att ringa tillbaka om vi har några frågor
- Fråga om de vill läsa intervjun innan analysen.
- Fråga om det är ok att vi i det färdiga arbetet titulerar dem domare/ nämndeman

Intervjuteaman

Barnperspektiv

- Barnperspektiv i allmänhet
- Barnperspektiv i rättssammanhang
- Barnperspektiv i den nya Utlänningslagen
- Förutsättningar för barnperspektiv i den nya asylprocessen

Synsätt på nya asylprocessen (i förhållande till barnperspektivet)

- Tillämpa ett barnperspektiv i samband med beslutsfattning
- Tankar kring att barns sociala omständigheter processas i rätten
- Barnkompetens i rätten